

Cankarjev glasnik

Mesečnik za leposlovje in pouk

Izdaja

CANKARJEVA USTANOVA

Uredništvo in upravnništvo — 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

Urednik: *Etbín Kristan*

Upravnik: *Louis Zorko*

Naročnina za Zedinjene države: Na leto \$3.00, pol leta \$1.50, za 3 mesece \$1.00, posamezen zvezek 30 centov. Za inozemstvo \$4.00 na leto

ODBORNIKI CANKARJEVE USTANOVE

Louis Kaferle, predsednik; Vatro J. Grill, podpredsednik; Louis Zorko, tajnik; Joseph Frančeskin, blagajnik; Joseph Jauch, zapisnikar.

Nadzorniki: Ludvik Medvešek, John Krebel, Jennie Dagarin.

Prosvetni odbor: Ivan Jontez, Milan Medvešek, Frank Cesen.

Gospodarski odbor: Vincent Salmich, John Tavčar, Felix Strumbel, Leo Poljšak, Mary Somrak, Pavla Kline, Anton Jankovich.

CANKARJEV GLASNIK (CANKAR'S HERALD) is published monthly

by the Cankar Foundation, 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

Entered as Second Class Matter August 31, 1937, at Cleveland, Ohio,
under the Act of March 3, 1879

Subscription rates: Domestic — One year \$3.00. Half year \$1.50

3 months \$1.00. Foreign \$4.00. Single copy 30 cents

Editor: *Etbín Kristan*

Manager: *Louis Zorko*

Usebina

IDEOLOŠKA VOJNA	141
ANTON DEBELJAK: IZ NAŠIH KRAJEV (venček petih pesmi)	146
E. K.: MATI MARTA	147
VENERA — BODOČI STAN ŽIVLJENJA	151
IVAN JONTEZ: SLOVENSKE USTANOVE V CLEVELANDU (nadaljevanje)	155
MAMA KOMARKA	158
E. K.: JULKINA ZMOTA (nadaljevanje)	160
IZLET NA MESEC	163
FAŠISTIČNO ŠOLSTVO V KANADI	166
E. K.: DREJČETOVA POT (nadaljevanje)	167

C G

DELAVNOST ORGANIZACIJ

Ambridge, Pa. — Pevski zbor "Rožmarin" je priredil koncert v soboto, 23. novembra v Slov. domu. Sama je zapela Virginia Šiberna, zbor je zapel več lepih pesmi. Udeležba je bila povoljna.

Cleveland, Ohio. — Krožek št. 1 **Progresivnih Slovencev** je priredil v petek, 29. soboto 30. in nedeljo, 31. novembra razstavo ženskih ročnih del v avditoriju Slov. Del. doma na Waterloo Rd. V dvorani so bili postavljeni paviljoni, ki so bili zelo mikavno urejeni, večinoma kot sobe v privatnih hišah. Eden pa je bil namenjen materinski higijeni; tam je bila obiskovalcem na razpolago literatura, nanašajoča se na predmet, pooblaščenca bolničarka pa je dajala pojasnila o higijeni nosečnosti in o vzgajanju dojenčkov. Ob večerih so bile na odru razne prireditve. V petek je bila razstava ženske mode. V soboto je imela urednica glasila, Mary Ivanushova pomembno predavanje o organizaciji Progresivnih Slovencev. V nedeljo je bil koncert s petjem in glasbo. Kot soliste smo slišali Judy Pretnar, Edith Coff, Petra Dujmoviča, in Betty Raddell. V duetu sta nastopila Edith Coff in LaVerne Beaumont; pri glasovirju Valeria Vadnal in LaVerne Beaumont. Pevski zbor "Slovan" je pel pod vodstvom svojega zborovodje Jacka Nagela, na klavirju ga je spremljala Vera Milavec. Muzikalne točke je oskrbel Malovašičev orkester. Program je vodila Pavla Klinc.

Razstavo je obiskalo več kot tisoč ljudi. Ročnih del je bilo prodanih za približno 300 dolarjev. (Vsi večji predmeti so bili na prodaj.) Krožek Progresivnih Slovencev je ob tej priliki pridobil 25 novih članic.

Cleveland, Ohio. — Euclidski moški pevski zbor "Slovan" je imel v nedeljo, 8. decembra koncert in spevoigro "Kovačev študent" v Delavskem domu na Waterloo Rd., Collinwood, O. Zbor je zapel pesem "Svoboda," ki je spremljala živo sliko "Statuetk." "Sijaj, sijaj sonce" (F. Ferjančič), "Na straži," "Venček narodnih pesmi" (Dr. Dolinar), "Gorski kraji" (Vilko Novak), "Moja kosa je križava" in "Josephina polka." Kvartet je zapel pesmi: "Pod okence pridem," "Rožica," "Nezvesta," "Moj deklíč" in "Slavec."

V opereti "Kovačev študent" so peli Angelo Plesničar, Mary Furlan, Frank Požar, Frank Mahne, Math Matjan, Anton Smith, Ciril Ozbich in zbor. Libreto je spisal Ivan Kovačič, uglasil Vinko Vodopivec. Opereto je spremljal Slejkov orkester, dirigent Jack Nagel, režiser Frank Česen. Udeležba obilna, dvorana ima 500 sedežev, ki so bili vsi zasedeni in nad sto ljudi se je moralo zadovoljiti s stojišči. Slovan je močan moški zbor—potrebuje pa mladih moči k zboru za dober obstoj v bodoče.

Cleveland, Ohio. — V nedeljo, 15. decembra je imela "Zveza kulturnih društev SDD" prireditve (člani Zveze so: pev. zbor "Jadran," dramski zbor "Verovšek," Mladinski pev. zbor SDD, Čitalnica, Statuettes, Ženski odsek in Progresivne Slovenke št. 1.). V prvem delu so bile podane pevske točke, v drugem pa dramska predstava. Prvi del sporeda so izpolnili: Baladni prizor je pokazal Statuettes klub, Mladinski pevski zbor SDD je zapel "Bratci veselí vsi," "Ko sem k njej prišel," "Nocoj pa, oh nocoj" in "Živeli," pri pianu Elsie Artelj. Mešani pevski zbor "Jadran" je zapel "Jadranovo himno" (Louis Šeme), ki je spremljala živo sliko "Statuetk," nato "Studenček" in "Vesela tovaršija" (Lahajnar).

V drugem delu sporeda so podali igralci dramskega zbora "Verovšek" šaloigro "Nezakonsko dete" v enem dejanju, v kateri so nastopili Andy Božič, Jennie Prime, Frances Henikman, Tony Prime, John Zaic in Louis Černic. Režiser Joe Godec. Udeležba je bila zelo pičila. Program je bil podan dobro in je zaslužil boljši poset.

Cleveland, Ohio. — Za 22. obletnico smrti pisatelja Ivana Cankarja je Cankarjeva ustanova v nedeljo 22. decembra vpriporila Moškričeve "Rdeče rože," socialno dramo v štirih dejanjih (originalno v petih) v Slov. nar.

domu na St. Clair Ave. V igri so nastopili Vatro J. Grill, Anna Grill, Florence Jeray-Slaby, Milan Medvešek, Josephine Kovač, Louis Kaferle, John Steblaj, Frances Godnjavec, Frank Česen, John Zaic, št., Andy Božič, Tony Drenik, Frank Petrich, Joe Godec, Louis Zorko, Louis Elovár, John Cech. Režiser John Steblaj. Navzoči so zelo pazljivo sledili poteku dogodkov in aplavdirali igralcem in režiserju in občinstvu je stvar očitno ugajala. Tudi ocena je bila laskava. Udeležba je bila dobra, ne pa zadostna za slovenski Cleveland—ob tako pomembni priliki bi bilo pričakovati, da je avditorij SND nabito poln. (Človek bi mislil, da še vedno silimo nazaj v "dolino šentflorjansko" in skušamo obešati grehe eden na drugega, kar ni kulturno, pač pa človeku sili v spomin slika pred gostilno iz igre "Hlapci," ko se druhal zaletava v učitelja Jermana (Cankarja) in pa na satiro "Za narodov blagor." Snov igre je bila tako poučna, posebno za unijsko delavstvo, da bi moral biti navzoč sleherni, ki se prišteva med zavedne unijoniste. Teh je precej manjkalo—slabo izpričevalo za tiste. — Komentar pisca L. K.)

Euclid, Ohio. — V nedeljo, 22. decembra je imel mladinski pevski zbor "Skrjančki" prireditev s sporedom, ki je obsegal dve igrici in 18 pevskih točk. V prvem delu je bila vpriporjena igra "Oh ta Polona" v dveh dejanjih, v drugem pa pevske točke. Same so zapele: Betty Novak, "Sveti Miklavž," Alice Kaušek, "Kadar boš ti vandrat šel," Alma Martin "God Bless America" — v duetu Dorothy in Stella Slockar "Božično," piano solo sta zaigrali Marion Česen in Lillian Požar, zbor pa je zapel "Se snidejo prijatelji," "Ko sem k njej pr'sov," "Po jezeru," "Kaj boš za mano hodil," "Mladi vojaki," "Slovenski smo fantje," "Če sem fantič tud mlad," "Rožici," "Bog je ustvaril zemljico," "Oj vandrovček," "En glažek vinca," "Doli sedi," "Fantje na vasi," "Rože je na vrtu plela," "Z veseljem vsem voščim," "Fantje po polj gredo," "Večerna," "Živeli." Za zaključek so podali malčki dramski prizor "Miklavž prihaja" in nato je Miklavž delil darila. Pevovodja zbora je Louis Šeme, pianistka Elsie Artelj, režiral je Frank Požar. Igrice in pevske točke so bile podane v zadovoljstvo navzočih. Udeležba je bila dobra.

Cleveland, Ohio. — V torek, 24. decembra je priredila "Slovenska šola" Slov. nar. doma na St. Clair Ave. "Božičnico" pod pokroviteljstvom SND. Odrasli oddelek je pod režijo učiteljice Antoinette Kennick vpriporil "Oj hišica očetova," božični igrokaz v enem dejanju (spisal Andrej Kobal). Mladinski oddelek je pod režijo svoje učiteljice Mary Ivanushove vpriporil "Čarobno košaro," zdravstveno poučno otroško enodejanko po prireditvi Mance Komanove. Recitacijo "Materina roka" je podala Louise Gustinčič, "Jernejevo pravico" pa Dorothy Paliska. Na klavir je zaigral Edwin Grill in Zora Glažar, na električno havajsko kitaro pa Josephine Mišič. Narodne popevke so podale Margaret Stefanič, Mary Russ, Lucy Lipold, Eleanor Lach, Jennie Lesar, Agnes Lesar in Sylvia Mihavec. Pevske točke je spremljala na klavir Frances Tavchar. Nazadnje je nastopil Miklavž in izvršil svojo hvalno vlogo.

Na naslov kulturnih organizacij. — Nabiralec teh podatkov nima pri roki sporedov vseh priredb in se seveda tudi ne more udeležiti vseh osebno; zato potrebuje več kooperacije od organizacij. Ta kolona je namenjena le registriranju nastopov, ne pa ocenam, ki spadajo na drugo polje, kar da sliko kulturnega delovanja in bo brez dvoma velikega zgodovinskega pomena. V ta namen prosí nabiralec društva, da pošljejo spored vsake take priredbe Cankarjevemu glasniku, potem na kratko naznanijo, kaj se je pelo ali igralo, kdo je pel, igral, ime avtorja, pevovodja, režiserja, govornika, skladatelja, datum priredbe in po možnosti uspeh. Naslovite: Cankarjev glasnik, 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio. To kolono priobčujemo brezplačno.

CANKARJEV GLASNIK

MESEČNIK ZA LEPOSLOVJE IN POUK

IV.
LETNIK
1940-1941

♦
6.

številka

Ideološka vojna

Ko je ogromna nacijska premoč pogazila Poljsko in jo podjarmila, je prišla iz Berlina beseda, da se vojna s tem lahko smatra za zaključeno; zlasti v Pariz je bilo naslovljeno sladko zatrjevanje, da ne goji Nemčija nobenega sovraštva proti Francozom in da bi bila vojna med tema dvema deželama nesmiselna. To ni bilo nič novega; vsak šolar že ve, da je Hitler prav to pravil Čehom in potem Poljakom, ko je potreboval njihovo nevtralnost in prav tako je splošno znano, kaj se je potem zgodilo. Naciji so po vsakem izvršenem ropu radi imeli nekoliko oddiha, da so se tem lažje pripravili na prihodnji rokovnjaški pohod. Tudi če bi bila Anglija — in z njo Francija prepustila Poljsko njeni usodi po monakovskem receptu zaradi ljubelega miru, bi bila prišla vojna na zapadu in Hitler bi bil prelomil dano besedo, ker mu je zvestoba prav tako nemogoča kakor volku. V Parizu in Londonu so naposled prišli do tega spoznanja in vojna se je po padcu Varšave nadaljevala.

To se pravi: Nadaljevala se je večinoma v kabinetih, na bojiščih pa so zavezniki dali nacijem tisti odmor, ki so ga nujno potrebovali za dovršitev priprav na polju produkcije in na polju organiziranja izdajstva v deželah, ki so bile na programu njihove bliskovite vojne. V Angliji je bil še vedno Chamberlain na krmilu in ko se je zdelo, da se je po najbridkejših razočaranjih vendar zdramil, je mož še vedno sanjal in pošiljal v nemško ozračje bombnike z letaki, namesto z bombami. V Franciji pa so vojaški poveljniki živeli še vedno v dobi prve svetovne vojne in so bili gluhi za vse klice in vsa svarila "novotarjev," ki so jim pravili, da bo vojna leta 1940 drugačna kot je bila leta 1918.

Seveda rekriminacije nič ne pomagajo, razen da jih je treba imeti v mislih kot lekcije. Včasih jih je treba ponoviti, ker nekateri ljudje preradi pozabijo na izkušnje drugih, ko bi bilo nujno, da porabijo njih nauke za svojo varnost.

Ko so po zaključku prvega dejanja poljske tragedije v Ber-

linu ponujali Franciji in Angliji mir, so nacijem sekundirali v Moskvi. Od tam je prišel glas, da bi nadaljna vojna bila "ideološka" in neki boljševik je tej modri izreki dodal konstatacijo "kakor v srednjem veku." Najbolj presenetljivo je bilo, da je prišla ta filozofija prav iz Moskve, kjer se je v oktobru leta 1918 izvršila ena največjih revolucij vse zgodovine. Res je, da večine onih, ki so jo pripravljali in izvršili, več ni na tem svetu; toda tisti, ki so na njihovem mestu, prisegajo, da so zvesti revoluciji in da je vse, kar delajo, nadaljevanje onega, ker se je začelo, ko je Lenin bil še živ in zdrav.

Na tem mestu ne gre za to, ali je revolucija prinesla, kar je obljubovala, ali je Stalin diktator v enakem smislu kakor Hitler in Mussolini, ali so v Rusiji vedoma in namenoma naredili farso iz socializma, temveč le za to, da **je bila** leta 1918 v Rusiji revolucija, da je preobrazila Rusijo, da so v njej padle neštete žrtve na obeh straneh — zakaj?

Če se o kateri revoluciji, odkar biva človek na zemlji more reči, da je bila ideološka, je ta označba veljavna za rusko revolucijo. Ne glede na to, kako se je izvedla in kaj ji je sledilo, kaj se more priznavati in kaj se mora obsojati, ne more biti nobenega dvoma o tem, da jo je porodila ideja, ki je navdušila na milijone ljudi tako, da so bili pripravljani na največje žrtve in so jih resnično doprinašali v nadi, da bodo tisti, ki pridejo za njimi uživali človeka vredno življenje. Kako je bila izpolnjena ali prevarana ta nada, je zopet drugo vprašanje, ampak takrat jo je ideja vlivala v milijone src in jim omogočila prenašanje trpljenja, za katero bi brez nje nikdar ne bili sposobni. Brez nje ne bi bilo v Rusiji in ne drugod revolucionarjev, ki so v najtemnejših časih absolutizma zidali gradove v oblakih bodočnosti po sibirskih rudnikih in carskih ječah, skriti po kletah in razkropljeni po širokem svetu.

Revoluciji je sledila vojna. Eden za drugim so vstajali "beli" generali in rdeča armada je imela polne roke posla, preden je boljševiška vlada mogla reči, da so sovražniki odbiti in je njen režim zavarovan. Ta vojna je bila le druga faza revolucije in prav tako ideološka kakor prva. Bela armada se je borila za staro, rdeča za novo idejo. Imenovali so jo "komunizem" in gospodje Stalin, Molotov in tovariši trdijo, da ji še vedno služijo. Gotovo ne bi dovolili, da bi kdo smatral njihovo revolucijo in z njo spojemo vojno za absurdno in jo pehal v srednji vek.

V srednjem veku je res bilo nekoliko ideoloških vojn kot križarske in reformacijske. Prištevale bi se jim lahko tudi vojne islama. Vse so bile verskega značaja, toda vse so povrh tega imele še druge, bolj materialne kot idejne namene. Križarji so

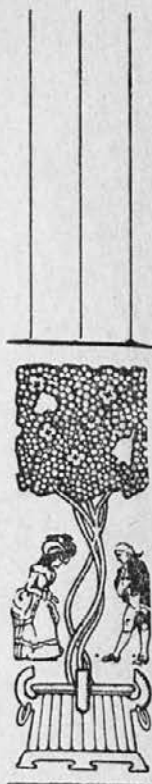
hoteli "sveto deželo," Sulejman je hotel velik imperij . . . Ampak tudi če bi bilo v vseh teh vojnah res šlo le za krščanstvo, za protestantizem, za islam in za nič drugega ne, se iz tega ne more izvajati, da spada vsaka ideološka vojna v srednji vek in da je v dvajsetem stoletju absurdna.

Blagovestniki komunizma v drugih deželah menda niso razumeli besede iz Moskve, ali pa so za domačo porabo dobili druga navodila. Oni rajši govore o "imperijalistični" vojni in za čudo nahajajo imperijalizem na strani Anglije in njenih zaveznikov. V Evropi so se zgodile velikanske izpremembe; Nemčija je pogoltnila Avstrijo, Čehoslovaško, Dansko, Norveško, Nizozemsko, Belgijo in velik del Francije; v Romuniji se obnaša kakor doma in tam je zbrala armado, ki pač nima le stražiti ondotne oljne vrelece. Kakšna čudna bolezen jim je prišla v oči, da v vsem tem ne vidijo nikakršnega imperijalizma? Če bi v vseh teh deželah živeli sami Nemci, bi se lahko govorilo o osvoboditvi rojakov, dasi bi bilo tudi to prisiljeno, kajti tisti krkonoški Nemci, ki so poslali socijalistične zastopnike v Prago, ko je bil tam Halifax, so se branili svastike kakor se je branijo švicarski Nemci, kakor so se je branili Luksemburžani in tisti Nemci v Gdanskem, katerim gestapo ni mogla zamašiti ust. Nacizem je zaslužnil ljudstvo v sami Nemčiji, torej ne bi mogel osvoboditi nikogar drugega. Ampak vse dežele, ki jih je ugrabil, so nemške in naciji ravnaajo v njih kakor v kolonijah, kakor v časih, ko je osvojevalec smatral kolonijo za plen, ki mu služi za pomnožitev svojega bogastva in kjer ga ne veže noben zakon.

Kljub temu ne vidijo nacijskega imperijalizma, kateremu se je hotel pridružiti Mussolinijev, ki je že prej začel z Etijopijo in Albanijo in bi se bil razmahal kakor nacijski, če ne bi bili Grki prišli z nezaslišanim presenečenjem v Albaniji in če ne bi bili "anzaki" obrnili igre v Afriki.

Vse "osišče" z Japonsko vred je prav tako imperijalistično kakor je bila rojalistična Španija, ko je ropala po južni Ameriki in po otokih, davila Inke, morila na debelo in uničevala vse tuje civilizacije. Ampak v Moskvi so vendar imeli toliko prav, da je vojna ideološka, kajti vsi ropi v Evropi in na Daljnem vzhodu izvirajo iz posebne ideologije, kateri se na drugi strani upira druga ideologija. In to se ne godi v srednjem veku, ampak koledar ima prav, ko označuje stoletje za dvajseto in piše leto 1941. Če bi gospodje v Kremlinu bili zvesti tradicijam revolucionarjev, ki so na carskih vešalih umirali za svoje ideje, ne bi mogli posmehljivo govoriti o ideološki vojni.

Ideja osišča je avtokracija v najsurovejši obliki in težko ji je v preteklosti najti pravo primeru. Turški časi so se v Evropi

CG

vedno smatrali za izredno hude, Osmanovi in Sulejmanovi vojaki so včasih uganjali strašne bestijalnosti, toda kljub temu, da je oblast sultanov nekaj časa segala skoraj do Dunaja, so Madžari ostali Madžari, Bolgari, Srbi in Romuni, kar so bili, v njihovih cerkvah so se brale maše, njihova mesta so se razvijala po svoje in če je zadnji sultan, Abdul Hamid bil krvoločan tiran, so njegovo pest čutili najbolj Turki sami. Nacijska filozofija pa je dodala osebnemu tiranstvu še rasno prvenstvo, ki razglša vse nenemške narode za suženjska plemena, ustvarjena le zato, da služijo Herrenvolku brez priznanja in nagrade in da prej ali slej popolnoma izginejo. Poljakom, na primer, 'so dali dvajset let časa; v tej dobi naj se utope v nemškem morju. S Čehi počenjajo tako kot da jih upajo nekako v enaki dobi spraviti v večno pozabljenje in če pravi Hitler, da bo nacijski sistem vladal tisoč let na zemlji, misli, da ne bo na koncu tega tisočletja nikogar razen Nemcev s svastiko na svetu. Mussolini je sanjal podobne sanje in predobro je znano, kaj uganja fašizem s primorskimi Slovenci in s tirolskimi Nemci; saj se niti mrličji na pokopališčih ne smejo imenovati s svojimi pravimi imeni.

Tiste blage duše, ki pobožno verjamejo, da bi se vrnil mir na svet, če bi se le trmasti Angleži vdali, ali pa če bi jih vsaj Amerika nehala podpirati, da bi jim zmanjkalo letal in moke, se kruto varajo. Kajti tudi če naciji res ne bi imeli nobenih namenov zoper južno in severno Ameriko, česar pa ne more verjeti nihče, kdor ni slep in gluha, bi postal prej ali slej neizogiben obračun med diktatorji samimi. Če naj postane nacizem sistem sveta in so edini Nemci poklicani, da vladajo in gospodujejo, ni prostora za italijanski fašizem in dasi danes Italiji dokaj slaba prede, bi se vendar tudi njeno popolno podjarmljenje ne izvršilo brez prelivanja krvi. In na drugi strani sveta je še nekdo, ki si lasti pravico do svetovne vlade. Tudi Japonci imajo svojo imperijalistično biblijo, ki se sicer ne imenuje "Mein Kampf," ampak izraža povsem podobne ideje o japonskem "poklicu" in njegovem svetovnem prvenstvu. Danes potrebujejo drug drugega in se zaradi tega hvalijo in si obljubujejo "večno zvestobo." Toda če bi bili vsi drugi nasprotniki poraženi in bi ostali le dve avtokraciji na svetu, bi bilo povsem neizogibno, da bi si prej ali slej skočili v lase in v primeri z vojno, ki bi se tedaj razvila, bi bila sedanja z vsemi svojimi strahotami le neznatna praska. Milijoni zasüženjenih narodov na eni in drugi strani bi bili posiljeni v vojaško hlapčevstvo za enega ali drugega tirana in kdor misli, da se ne bi dali prisiliti, naj se le spomni, pod kakšno gestapovsko kontrolo je nemška armada, kjer noben vojak ne more zaupati svojemu tovarišu, ker ne ve, ali ne govori s Himmlerje-

vim špijonom. Kdo ve, koliko slovenskih fantov je pustilo svoje kosti v albanskih hribih, ki bi rajši šli pomagat Grkom, pa so med dvema ognjema?

Menda niti Molotov sam ne verjame, da bo Stalinovo prijateljstvo s Hitlerjem preživelo sedanjo vojno. Današnja Rusija je velika uganka za vsakogar, ampak nihče ne dvomi o tem, da si Stalin in Hitler ne zaupata in da si utrjujeta pozicije drug proti drugemu za čas, o katerem oba mislita, da mora priti. Možnost vojne med Nemčijo in Rusijo se nikomur ne zdi neverjetna; prav tako pa tudi spopad evropske in azijske avtokracije nikakor ni fantastičen, temveč bi postal neizogiben, če bi Hitler zmagal v Evropi in bi japonski militaristi dosegli svoje cilje na vzhodu. Morda bi nekaj časa še ostala zaveznika — zaradi Amerike. Ampak če bi ostala dva diktatorja, bi se moralo odločiti, kdo bo edini vladar na svetu.

Hude sanje? — Preden je postalo Monakovo zgodovinsko, bi se bili razumni ljudje smejali, če bi bil kdo napovedoval dogodke lanskega leta. Zdelo bi se bilo, da se preroku blede. Danes je vse to strašna, tragična resnica.

Če bi bili leta 1931 pognali Japonce iz Mandžurije, kar bi bilo pomenilo le majhno vojno v primeri z vsemi, ki so sledile, ne bi bil Mussoliniju zrasel greben in najbrže ne bi bila sledila etijopska afera. Če bi bili Hitlerja vrgli iz Avstrije, ne bi bila prišla Čehoslovaška na red, dosledno tudi ne Poljska in sedanje vojne ne bi bilo. Marš v Porenje, Španija, Albanija, vse to so momenti, ki jih je svetovna demokracija zamudila. Anglija se je naposled naučila iz teh zmot, kar je potrebno. Če bi Anglija padla, ne bi prišel mir, ampak nujno bi morale slediti druge, hujše vojne, kajti vsaka je v tej verigi hujša od prejšnje. Da se v doglednem času vrne mir na svet, mora Anglija zmagati in njeni zavezniki z njo.

Enkrat — precej časa je že od tega — smo na tem mestu zapisali: "Vsaka demokracija mora pomagati vsaki demokraciji, sicer gorjé demokraciji." Ko je prišel čas resnične potrebe, so se mnoge demokracije zbale, vsaka za svojo kožo, a posledica je bila, da so padale posamezno. Vendar demokracija še ni izgubljena. V Londonu, v Liverpoolu, v Manchestru umirajo ljudje zanjo, v Libiji se bojujejo zanjo, na Kreti pomagajo Grkom zanjo. Strašna je ta vojna; če se ustavi pred zmago demokracije, bo prihodnja strašnejša. Sedaj je čas, da pomaga demokracija demokraciji — zaradi demokracije.

Prav so imeli: Ideološka je ta vojna. Vera v avtokracijo na eni, vera v demokracijo na drugi strani. Vojna se ne tiče le Anglije in Grške. Tiče se vsega človeštva. Tiranstvo je napove-

dalo boj vsem ljudstvom, ne izvzemši svojega lastnega naroda. In vsa ljudstva, ki sovražijo sužnost in žele, da pride kdaj svoboda na svet, morajo onim, ki se bojujejo za idejo prostosti pomagati do zmage. Le odločna zmaga demokracije vrne svetu mir.

Iz naših krajev

ANTON DEBELJAK

IZ LJUBLJANE V NOVO MESTO

Dolenjec ropotá z železno cesto.
Nebesni soj si skoz meglé ne najde
do nemke, turščice, do sončnic, ajde,
ki spremlja našo progó zmeraj zvesto.

Z govedjo vrana tod se pase često.
Pogled željno lovi zoreče brajde.
Vojak, težak izstopa z glasnim "hajde."
Pozdravlja že me staro Novo mesto.

Končan predor je skozi vlažno vato,
zalit prestol je cvička z lučjo zlato,
žari se dom domiselnih štemburjev.

Vesela hiša, vedra vsa družina,
ko v kleti nacedi se vedro vina,
pa najsi v skrinji manjka težkih jurjev.

METLIKA

Metliški svet, o nedogledni tolar,
ki v njem dehtijo vinorodni grički,
čez noč po gričkih svirajo čirički,
ujet si ves v obzorja temni kólar!

Tvoj čar bi naj opeval Cvetko Golar:
kaj v ajdo, v debelačo šviga ptiček,
po paši z blagom se podi fantiček,
se v staro šolo pašči vrli šolar.

Železna kača skozi se vijuga.
Metliko k njej poteza bela cesta
z odcepom—ko z gasilskim kavljem—
vabeč ljudi v podnebja druga.

A mesto, sebi zvesto, neče z mesta:
pribito je z zvonikom, ostrim čavljem,
na veke v bok gorice,
predrage Veselice.

ČRNOMELJ

Dobličica pa tiha Lahinja
oklepata Črnomlju jedro,
kot Amaconka konjejahinja
na vranca stiska dvojno bedro.

Iz jedra klije dolga ravna nat,
kalica ta—prebela cesta.
Ta dolga nat bo nesla tovor zlat,
pipalka sega v daljna mesta.

Ob nati bele vile vznikajo,
budi že tvornice se hrup.
Kresnice v dimu se svetlikajo,
prihodnosti prekrasen up.

*

V RAJU VINKA LOZIČA (Semič)

Čez klance, čez Gorjance
železni konj prisope zdaj.
Oko zazre se na poljance,
na krasni Bakhov raj.

Tu Semič. Todi plemič
oblasten paševal je prej,
a danes gospoduje kmetič
nad carstvom ozkih mej.

Ravnina kraševina
v daljino sivkasto leti,
na drugi strani rebrnina
goji trtjè, kleti.

Škrgotci, živi godci,
bedé vso dolgo toplo noč.
Da vina polni bodo sodci,
oznanjajo pojoč.

Brez muda ne brez truda
doseči ni lahko sadu,
pripeva kamenita gruda
spod Smuškega gradu.

RIBNIŠKA DEŽELICA

Čast, tebi, Ribniška dolina,
slovenske zemlje zelen pas,
snežnikov nimaš, nimaš vina,
a njej si le najlepši kras.

Bila si vrelec učenosti,
čez naše meje slavno znan,
iz šol dehtel je evet modrosti
na južno, na večerno stran.

Stoletja dolga bistri zdomar
po svetu nosi svoj izum,
a s suho robo trosi romar
vedrino, glumo in pogum.

Živi naj Ribniška dolina
in vsa dežela tod okrog.
Kot ena delajmo družina,
da nas vesel bo mili Bog.

Mati Marta

E. K.

STRAŽINARJEVA STA PRISPELA do konca svoje skupne pet in dvajsetletne poti. Vse se je zdelo nekam čudno. Stari prijatelji so se spominjali, da se je začelo z veliko ljubeznijo, ki sicer ni hodila na trg, pa se vendar ni mogla tako skriti, da je ne bi bile opazile bistre oči, ki vidijo včasih tudi, kar se godi za stenami. Druge žene so zavidale Marti, češ da bi bila vsaka žena vesela, če bi imela takega moža kakršen je Jože. Nobena sicer ni znala povedati, kaj ima posebnega; bil je mlad, krepak in zdrav, močne, vzravnane postave, gostih las, ki so jih nekateri imenovali črne, pa so bili bolj kostanjevi in živih, temnih oči, toda vse to ni bilo nič izrednega. Morda je bilo le to, da je bil v Marto skoraj do neumnosti zaljubljen in so druge, razumevaljoče žene vzdihovale zaradi tega. Ampak čudil se ni nihče, kajti Marta je bila lepo dekle rdečih lic, ki niso potrebovala nobenega rdečila, modrih oči, v katerih je včasih zažarel ogenj, ki jih je potemnil in dolgih, gostih plavivih las, iz katerih si je znala narediti pravo krono.

To je bilo v tistih časih, ko je Jože hodil delat kot krovec, Marta pa je skrbela za snažnost v pisarnah v posloppju, ki je bilo više od zvonika v domači vasi. Stanovala sta v eni tistih hiš, katerih je v metropoli že malo: ne posebno strokovnjaško zbita lesena bajta, ki je bila videti kot pogreznjena. Menda je bila postavljena, preden je bila speljana ulica, pa so bila njena tla za celo nadstropje nižja od pločnika. Ona pa sta se v njej počutila kakor

v palači. Zdelo se jima je, da ne more biti nikjer večja sreča doma kot v tej koči.

In vse to se je tako izpremenilo, da je Jože nekega dne odšel in se ni več vrnil. A nihče ni vedel, kako se je to zgodilo.

Res, zunanje izpremembe niso ostale skrite prijateljem in znancem. Marta že davno ni več hodila, pometat pisarn in brisat prahu in stanovala sta v zidani hiši v čednem predmestju. Kar se je nekako v petem letu njunega zakona zdelo krut udarec, se je obrnilo v pravi zgoditek. Jože je bil v času trde gospodarske krize izgubil delo in polagoma je splavalo skoraj vse upanje, da ga še kdaj dobi v svoji stroki po vodi. Opazil je bil že, da nastajajo novi časi in se delavec ne sme preveč zanašati na to, česar se je nekdaž naučil. Na tisoče ljudi, ki bi včasih bili samostojni mojstri, je iskalo dela po tovarnah; starim rokodelstvom so se izmikala tla izpod nog, iskali so se ljudje s popolnoma novim znanjem, mladeniči so silili v nove stroke in te so nenadoma bile prenapolnjene—zdelo se je, da se vse suče v nekakšnem kolobarju, v katerem človek ne ve, česa naj bi se oprijel.

Takrat mu je prišla v glavo misel, da poskusi z gostilno. Videl je druge, ki so pred njim iskali neodvisnost na tej poti. Nekaterim se je še slabše godilo kot v najslabši tovarni, nekateri so popolnoma propadli, nekateri so dosegli lep uspeh. "Poskusiti je treba," je dejal Marti; "če ne pojde, grem še vedno lahko trkat na tovarniška vrata. Morda mi prinese gostilna kakšne koristne zveze . . ."

Marta ni ugovarjala. Rajša bo kuhala in

pekla kot pometala pisarne ob poznih večernih urah . . .

Bila sta med onimi maloštevilnimi, ki sta srečala srečo v obrti. Pač sta oba trdo delala, zlasti prva leta, ko nista mogla najeti skoraj nobene pomoči. V nobeni tovarni, v nobenem rudniku ne bi bila imela tako dolgih ur, nikjer ne bi bila tako privezana kot sta bila v svoji krčmi. Toda polagoma so se gostje privadili in pripeljali druge. Najbolj je vlekla kuhinja, ki je bila res domača. Ljudje, ki so jedli, so pa večinoma tudi kaj pili in v blagajno je začel prihajati denar. Sčasoma se je začel množiti tudi v banki.

Jožeta je to bolj veselilo zaradi Marte kot zaradi njega samega. In ko sta se rodili dve deklici, je prepeval, ker jima bo lahko dal, česar ne Marta ne on nista imela v mladih letih, ko se človek pripravlja za bodočnost. Za ženo pa je storil vse, kar je mislil, da si more poželeti, tako da mu je včasih s smehom znala reči: "Lepo me boš razvadil!" . . . Pozneje ni več tako govorila. Z lahkoto se je privadila novim razmeram in časi, ko je živela kakor dekla, so bili popolnoma pozabljeni . . .

Sedaj pa ji je Jože ušel . . .!

Le enemu samemu prijatelju je nekoliko dni pred tem dejal, proseč ga, naj ne raznaša tega okrog: "Ne morem, pa ne morem več prenašati njenih sitnosti. Ona me ne bo pogrešala, dekleta pa sta dorasla in bosta lahko izhajala brez mene. Žal mi bo zaradi njih, toda pomagati si ne morem. Znorel bi, če bi ostal."

Pa je odšel, nihče ni vedel, kam.

Marta se je začetkoma vedla kot da se ni nič zgodilo, pa je vendar slutila, da ga ne bo več nazaj. Ko je poteklo leto, je zaprosila za razporoko in jo dobila. Vzdihovala je in pravila znancem, da ne razume, kaj se je zgodilo z Jožetom. Sama se ne zaveda nobene krivice, on se ni nikdar pritoževal in nič drugega si ne more misliti, kot da mu je zavrela ciganska kri v žilah, ali pa da so ga zapeljali slabi tovariši . . .

Polagoma so se ljudje navadili, da ga ni več med njimi.

* * *

Medtem ko se je Jože telesno nekoliko postaral, dasi ne toliko, kolikor bi se bil smel z ozirom na leta, sicer pa je ostal preprost kakor takrat, ko se je poročil, je Marta sedaj

bila gospa, ki ni le mogla, ampak se je tudi znala oblačiti po najnoveji modi in je poznala etiketo. V gostilni, ki tudi ni več nekdanja krčma, je opazila marsikaj in si zapomnila. Tudi kino je šola za tiste, ki hodijo tja z odprtimi očmi in se hočejo učiti. Jože je bil bolj slep za take reči, sicer bi bil lahko zapisoval skoraj od tedna do tedna, kako se je zboljševale njene manire, kako je pripravljala mizo, kadar so imeli goste, kako se je izpreminjala njena govorica in kako je v splošnem postajala nova Marta.

Če bi ji bil kdo mogel pogledati prav globoko v srce, bi bil morda zaključil, da je ni nič posebno bolelo, ko je Jože odšel. Res, da ji je zapustil nekoliko nerodnosti. Kaj naj predvsem počne z gostilno? Da bi se sama ukvarjala z njo? Saj se je v teh letih marsičesa naučila v tej obrti, vendar pa ni verjela, da bi mogla opravljati brez moškega, kajti ozirati se je treba na neštete zakone in pravila, računati je treba te in one davke in take reči ji niso dišale. Ko je pomislila na to, se ji je izvil vzdih iz prs — kako je mogel biti Jože tako brezobziren in jo pustiti samo v teh zadregah! — Toda kar je, je. Če se kdaj vrne — ne za stalno, prepričana je bila, da ne stori tega, ampak radovednost bi ga utegnila prignati za kratek čas in tudi dekleta bi nemara hotel videti, saj ju je imel rad in ju je razvajal, skoraj bi rekla, po neumnem — če kdaj pride le za par dni, le za en sam dan, mu pove, kako grdo je bilo, da jo je zapustil, ne da bi bil vsaj prej uredil poslovne zadeve . . .

Preudarjala je, ali bi bilo bolje, dati gostilno v najem, ali pa najeti poslovodjo. Preden je prišla do zaključka, je prišel kupec. Marta je napela ušesa, toda mož ni nič opravil pri njej, temveč ji le dal drugo misel. Ne bi bilo slabo, če bi kdo kupil podjetje, ampak ne za ceno, katero ponuja navihanec, misleč, da žensko lahko ovije okrog prsta. Treba jih je več, da se trgajo za zlato jamo . . .

Dala je oglas v gostilniške liste. Prišli so mešetarji, ki so ga čitali. Marta jih je odpravila, češ da še ni odločila, ali proda ali ne. Hčerkama je pa dejala, da ne potrebuje posredovalcev, ki bi pobrali več kot bi njej ostalo. Šlo je gladko. Res je nekoliko kupcev tekmovalo in ko je Marta podpisala zadnjo

pogodbo in sprejela ček, se je smatrala za bogato in neodvisno.

"Zdaj bomo živele kakor se spodobi," je dejala hčerkama.

Tilka se je nasmehnila, Magda je pa začudena vprašala: "Ali doslej nismo?"

"Ali nismo? Ali nismo?" je vzklikavala Marta. "Seveda nismo beračili, toda zanaprej bomo živeli drugače. Gostilna res ni nič nepoštenega, toda sedaj, ko smo se je iznebili, spadamo v višji razred."

"Ali se nameravaš kmalu omožiti, mama? Ali se suče kak grof okrog tebe, ne da bi bile me kaj opazile?" je nagajivo vprašala Tilka.

Mati jo je z užaljenim pogledom zavrnila.

"Na vaju mislim, ne nase! Vama želim drugačno življenje, da bosta kdaj gospe, pa ne natararici."

"To je res lepo," se je smejala Tilka, "ampak zaradi tega ni treba, da bi pozabila na svojo srčo. Saj se še lahko postaviš in videti si še mlajša kot si."

"Tilka!" je zaklicala Marta. "Jaz nisem starokopitna mati, ampak mati sem vendar in ne spodobi se, da se norčuješ iz mene."

"Norčujem...?" je odvrnila Tilka kot bi se čudila. "Resnico govorim in mislim, da je laskava zate."

"Če bi Magda tako govorila, bi verjela, da misli, kar pravi," se je našobila mati. "Saj ve dve nista podobni sestram."

"Le počakaj; če se ne poročim prej kot ti, kar bi pomenilo, da si moram napraviti svoj dom, že naredim Magdo malo bolj jekleno. Tudi ona ni tako slaba kot bi se zdelo, le da ne more nikdar premagati obzirov. Če ne prej, pa pride njena odločnost na dan, kadar se zaljubi."

"Tilka...!" je zazvenel Magdin proseči glas.

"Kaj pa je danes s teboj, da klatiš take neumnosti? Tako brbljaš kakor da vama že grozi usoda starih devic. Vse to pride, ampak sedaj se vama še nikamor ne mudi," je zavihrala Marta, kajti vse to govorjenje ji nikakor ni bilo všeč, dasi ji tisti trenotek ni bilo popolnoma jasno, zakaj jo jezi. Tilka se pa ni dala ustaviti.

"Kdo ve, mama?"

"Ka-aaaj?"

Za odgovor se je Tilka le še bolj široko nasmejela...

Tisto noč pa Marta dolgo ni zaspala. Tilkine besede so ji zvenele v ušesih in zdelo se ji je, da prekrizavajo vse njene račune. Jože je odšel — skoraj da je že pozabljeno in, Bog pomagaj, za suktnjo ga ni mogla vleči nazaj. Ampak nikdar ni mislila na to, da jo kdaj zapustita tudi dekleti. Zdelo se ji je nemogoče. Naenkrat ji je bilo kot da je stara in nebogljenka, potrebna nege in pomoči, hčeri pa stojita vsaka s svojim fantom pri vratih in jemljeta slovo... Ne — to bi bilo preokrutno. Velika hiša bi bila prazna in ona bi bila izgubljena v njej. Pred oči so ji prihajale grozne, razburljive slike. Bolna je. Dih se ji ustavlja. Nevidna roka jo grabi za vrat. Kolena se ji šibe. Z nadčloveškim naporom zakriči. Pomoči — pomoči potrebuje, smrt izteza svojo koščeno roko. Tilka! Magda!... A v hiši ni nikogar, nikogar, da bi jo slišal, nikogar, da bi ji pomagal, da bi jo rešil, ali ji vsaj zatisnil oči...

Ko je naposled vendar zaspala, so se ji podobne slike ponavljale v sanjah.

* * *

Drugo jutro je dolgo ostala v postelji. Prepričana je bila, da ni dosti spala in da je vsa izmučena. Toda bila je budna in ker tudi po sili ni mogla več zadremati, je začela misliti.

S Tilko je križ. Svoje glava je in če jo kdaj pride prosit, naj ji dovoli, da se omoži, bo skoraj najbolje, da ji kar da svoj blagoslov. Če bi ji hotela dajati dobre nasvete, jih ne bi poslušala in bi začela govoriti o novem klobuku, dokler se ne bi zopet vrnila k slavljenju svojega fanta. Če bi ji kratko malo odrekla, ne bi bilo miru v hiši od jutra do večera, dokler je ne bi sama prosila, naj za božjo voljo vzame, kogar hoče. Ne, s Tilko ni nič. Hvalabogu, da še nima nikogar in se za enkrat še ni bati prizorov, ki bodo tedaj neizogibni.

Magda je drugačna. Blaga je, nežna in mehka. Čudno, da je taka razlika med njima. Oko je ne bi opazilo, ker sta si podobni skoraj kakor dvojčka. Obe imata očetove oči in lase, sicer sta pa bolj taki, kakršna je bila ona, ko se je Jože zaljubil vanjo, le da nikdar nista imeli dolgih las. Obe sta vitkih teles, ne majhni, pa tudi ne previsoki... O, da, dobro se spominja, da so jo vsi smatrali za lepoticco, ko je bila njunih let...

Magde ne bo treba rotiti, da ostane pri njej, kadar bo slabotna in potrebna pomoči.

Seveda, če bi se zaljubila ... Tilka je govorila o tem. Toda Magda ni videti taka. In kje naj bi dobila priliko? Rada je v hiši, ne drvi za zabavami, sama ne hodi na plesne veselice in v kino, a kadar gre v prodajalno, se nikdar ne zamudi predolgo. Sicer pa Magda niti ne misli na fante. Res, vse drugačna je od Tilke.

Ampak — vseeno bo morala vedeti, da ji je potrebna. To — hm, hm, to bo morala vedeti ...

Seveda, če bi se zgodilo, kar je Tilka v svoji hudobnosti namigavala, bi bilo vse skupaj drugače. Toda — Marta je zopet globoko vzdihnila — kar nič ni videti, da se zgodi kaj takega. Za drugega Jožeta ne bi marala. Stregel bi ji, ugibal bi njene želje, če bi pa začela sama govoriti kakor bi pač morala, bi se začel mračiti in nazadnje bi odšel. Tako ravna jo te vrste možje. Takega, ki bi jo vzel zaradi nje-nega denarja, pa tudi ne bi hotela. Zapravljal bi, dokler bi kaj bilo in potem bi nastal pekel. Če bi prišel resnično omikan mož, s katerim bi se lahko povsod pokazala, bi to bila druga pesem. Ampak — malce tužno je odkimavala — takega ne bo. Ti hodijo drugam po neveste. Ej — če bi bili njeni starši imeli, kar ima ona pa bi bila hodila v visoke šole, znala igrati na klavir kakor Tilka in Magda ... No — če bi naključje nanoslo, sedaj, ko imajo veliko hišo in bi lahko vabili goste ... In če bi jo to kaj povzdignilo ... Toda če naj pove po pravici, je zakon nič posebno ne mika. Najljubši ji je mir in neodvisnost. Mož, ki bi bil šlapa, bi ji bil le v nadlego, če pa bi bil učen in drugače visok, bi ji bilo neprijetno pri njem. Za tisto neumno ljubezen, ki se je nekdanj zdelo tako sladka, je pa minil čas ...

Marta se je zmotila, ko je mislila, da se še dolgo ni treba bati tiste ure, ko pride Tilka prosit za blagoslov. Po to sploh ni prišla. Ampak nekako pet mesecev po tistem razgovoru in v oni neprijetni noči je kar naravnost povedala:

“Mama, prihodnji teden v četrtek bo moja poroka. Pripravi se, da bom lahko ponosna na svojo mamo.”

Marta je zazijala. Ko je prišla do sape, je začela jecljati:

“Kako? ... Kaj? ... Saj ...”

“Kaj — saj? Saj ni nič napak z menoj, da se ne bi mogla možiti.”

“Ampak tako nenadoma!” je zatarnala

Marta. “Niti besedice mi nisi povedala ... To je nemogoče. Saj niti ne vem, kdo da je.”

“O — povem ti, četudi je to važno le zame, kajti ti ga ne poročiš.” S prihuljeno jokavim glasom je nadaljevala: “Ti ne bi storila tega svoji Tilki, da bi ji prevzela fanta. Kajne, da ne bi storila kaj takega.”

“Ne igray komedije!” je odgovorila mati in se trudila, da bi ji glas bil resen in strog. “Tako to vendar ne gre, da bi kar meni nič, tebi nič prišla: mama, poroka bo, mene pa da nihče ni vprašal, da nisem še nikdar videla ženina, da ne vem, ali te je vreden, ali je sploh kaj prida ...”

“... ali ni slep, ali gluha, ali bebast. — No, lahko bi bolje poznala moj okus. Opisovala ti ga ne bom, videla ga boš sama in priznati mi boš morala, da bi se tudi ti zagledala vanj. Sicer pa moj opis ne bi bil veliko vreden, zakaj zaljubljena sem do nosu ...”

“To sem si mislila,” je zagodrnjala Marta. “In prav to je tisto. Zaljubljeni ljudje so slepi in ne vedo, kaj delajo. A kadar mine pijanost ...”

“Nič se ne boj, mama, za mojo pijanost. Pa kaj bi bilo tebi treba skrbeti? Jaz bom živela z njim. In jaz se ne bojim.”

“Jaz bi bila vendar morala prej kaj vedeti.”

“Ali si ti šla svojo mater prosit, ko si vzela očeta?”

“To je bilo drugače.”

“Nič drugače. A tudi če bi bila šla, je bilo to že tako davno, da več ne velja. Sicer pa pride enkrat ta teden, da ga spoznaš in tedaj glej, da boš bolj ljubezniva kot si to uro. Lepo se napravi, toda ne našminkaj se preveč. On ima dobre oči; slikar je.”

“Slikar? Za božjo voljo!” je zakričala Marta in skoraj jo je vrglo z zofe.

Zdaj se je Tilka res začudila.

“Zakaj pa naj bi ne bil slikar?”

“Slikar! — O — ali misliš, da slika sobe, ali da maže platno?”

“O, tega si se ustrašila,” se je glasno nasmejela Tilka. “Ne, sob ne slika, četudi to ne bi bil nič sramotnega. Podobe slika, kraje, ljudi.”

“In raztrgan žep ima, zato ti govori o ljubezni in ti šema verjameš vsako priliznjeno besedo.”

“Ne, mati. Če hočeš reči, da se je zaljubil

v tvoj denar, mu delaš krvavo krivico. Saj niti ne ve, ali dobim kaj, ali ne. Prav zato je čakal doslej. Ni se mu vedno dobro godilo. Mnogo umetnikov ima trde izkušnje. Dokler ni stal na trdnih tleh, me ni hotel vprašati za roko. Zdaj pa je dobil v umetniški razstavi veliko nagrado in prodal drago sliko, ljudje prihajajo z naročili in toliko je na varnem, kolikor sploh more biti človek varen na tem našem svetu. Tako. Zdaj veš. Vendar pa ti povem, da bi ga vzela, tudi če ne bi zaslužil več kot je oče, ko je delal na strehah. Občudujem njegovo delo in verjamem, da je velik umetnik, ampak ljubim njega, ljubim, veš, tako kakor si ti ljubila, še

preden sem bila na svetu. In zato ga vzamem.'

In vzela ga je.

Marta je prebila nekoliko hudih dni. A ko se je bližal dan poroke in je spoznala, da za enkrat ne gre po njenem, se je umirila in pri svatbi je bila ljubezniva mati, želeča mladenčima vso srečo na tem svetu.

Ko je bilo končano in se je izmotala iz obleke, ki jo je tiščala, da ji je dihanje postajalo težko, si je pa dejala na tihem: Magda je drugačna; Magdo bom morala držati. Nato je sladko zaspala.

(Konec prihodnjic.)

Venera -- bodoči stan življenja

IZMED VSEH PLANETOV ne zanima ljudske domišljije noben tako kot Mars, naš sosed na eni strani in vsled tega dosti bolj znan kot oddaljene premičnice, dasi so med njimi velikani kot Jupiter in Saturn, napram katerim so notranji, to se pravi, soncu bližji planeti pravi pritlikavci. Zlasti odkar so odkrili na Martu zagonetne "kanale," je ta rdeča zvezda vzbujala zanimanje ne le strokovnjakov, ampak tudi ogromnega števila lajikov, ki so v svoji fantaziji obljudovali planet z vsakovrstnimi inteligentnimi bitji in čakali na dan, ko se posreči kakršna koli zveza s temi neznanimi prebivalci. Astronomija je sicer zelo pozitivna znanost, toda vsi njeni, posebno v zadnjem stoletju silno razviti pripomočki so vendar razkrili le majhen del vsega in njegovih delov in zato ima domišljija še vedno—in bo menda še dolgo imela—zelo široko polje, na katerem lahko postavlja svoje stavbe iz teorij, želja, ugibanj in podobnih sanjskih snovi. Te prilike se je poslužila dolga vrsta pisateljev, med njimi tudi astronomi kot na primer Flammarion, glasovati literati kot H. G. Wells in mnogo drugih. J. J. Astor je leta 1894 napisal fantazijo "Pot po drugih svetovih," v kateri je na Saturnu "našel" ogromne živali, ki imajo na zemlji prav majhne sorodnike; Burrough, ki je najbolj znan zaradi svojega Tarzana, je v "Princesi z Marta" opisal bitja, ki igrajo na Martu podobno vlogo kakor na zemlji ljudje in jih prilagodil ondodnim razmeram. Taki spisi so mnogo doprinesli, da se

je Mars prikupil čitajočemu občinstvu in da se v širokih krogih vedno ponavlja vprašanje, ali je na tem planetu kakšno zemeljskemu podobno življenje. In kadar pride kak astronom s trditvijo, da na tej premičnici ni pogojev zanj, da primanjkuje kisika, da je voda zelo pičila in da je je vedno manj, da so temperaturne izpremembe prenahe in prevelike itd., tedaj je mnogo ljudi razočaranih in potrhih.

Res je seveda, da še noben daljnogled ni pokazal takih podrobnosti na Martu, ali na katerem koli planetu, da bi se mogle izreči nepobitne trditve o življenju na njih. Naposled poznamo le življenje na svoji zemlji in lahko verjamemo, da je tako življenje na Jupitru, Saturnu in tudi na Martu nemogoče. Toda če vzamemo v poštev, v kako raznovrstnih oblikah se prikazuje življenje že na tem enem svetu, ne moremo absolutno izključiti možnosti, da ustvarja priroda drugod popolnoma drugačne oblike, o katerih si sploh ne moremo narediti pojma. Mars je v svojem razvoju zapustil zemljo daleč za seboj in to je v časih, ko so bile atmosferske in druge razmere na tem planetu še prav malo znane izzvalo misel, da bi morala biti tam bolj razvita, torej tudi bolj inteligentna bitja kot na zemlji. Toda sedaj vedo, da je Mars v primeri z zemljo toliko starejši kolikor sivec v primeri z mladeničem, da je torej prekoračil svojo "najboljšo" dobo in da mora to vplivati tudi na njegova inteligentna bitja, če jih je kdaj imel. Taka bodočnost čaka tudi našo zemljo, če je prej ne zadene kakšna

katastrofa, o kateri se lahko mnogo ugiba, ki pa se nikakor ne more prerokovati. S svetovi je prav tako kakor z nami, z živalmi, z rastlinami in z vsem, kar mora slediti zakonu razvoja —rode se, počasi, počasi se razvijajo in potem se proga njihovega obstanka obrne na drugo stran, proti zatonu in smrti.

To daje angleškemu profesorju H. S. Jonesu povod, da obrača pozornost onih, ki se zanimajo za take reči na drugo našo sosedo, Venero, ki je v nasprotju z Martom mlajša od naše zemlje in v svojem razvoju približno tam, kjer je bila zemlja pred nešteti milijoni let, ko je na kopnem in v vodi prevladovalo rastlinstvo in se je živalsko življenje gibalo le v svojih najnižjih oblikah. V svoji novi knjigi, "Življenje na drugih svetovih," opisuje glasoviti astronom Venero po tem, kar je doslej znano o njej in ta opis nikakor ni mikaven za zemeljskega človeka, ki ne bi mogel živeti na tem planetu ne eno minuto.

Po velikosti je Venera izmed vseh planetov najbolj podobna zemlji. Njen premer je 7.575 milj, v tem ko je zemljin 7.918 milj. Toda mi smo oddaljeni od sonca poprečno 93 milijonov milj, včasih več, včasih manj, Venera pa le 67 milijonov, dvesto tisoč milj. Ta razlika ima seveda velik pomen; če bi bila zemlja na Venerinem mestu, ne bi naša telesa nikakor mogla prenašati vročine in če ne bi bilo drugih razlogov, bi ta zadostoval, da bi bilo naše življenje tam nemogoče. Pa so kajpada tudi drugi razlogi. Venerin dan je po našem štetju skoraj sedem tednov dolg, naš ustroj pa je prilagoden štiri in dvajset urnemu dnevju. Venerino površino pokriva trideset milj debela atmosfera, ki je polna pare, kondenzirane v oblakih, tako gostih, da zadržujejo pogled skozi najmočnejše daljnoglede. Pod to odejo pa je vročina "opoldne" taka, da vse vode vro, o "polnoči" pa pade temperatura na 22 stopenj pod Fahrenheitovo ničlo. Očividno je, da se nobeno naše telo ne bi moglo prilagoditi tem neprestanim velikim izpremembam in živali, ki jih poznamo na zemlji bi še manj mogle prenašati take mene. Na podlagi tega se lahko predpostavlja, da je živalsko življenje — izvzemši morda kakšne mikrobo, o katerih je znano, da sicer otrpejejo v hudem mrazu, pa se vendar po dolgih letih zopet prebude — na Veneri v sedanjih razmerah nemogoče.

To se ne more trditi o rastlinskem življe-

nju, ki ima vse drugačne pogoje kot živalsko. Ogljik, ki našim pljučam nikakor dobro ne de, je prav to, kar rastline dihaajo in ob čemer uspevajo. Tako so na zemlji rastline s tem, da so milijone let vdihavale ogljikov dvokis in ga nadomeščale s kisikom, ki so ga izdihavale, pripravile zrak za živalske potrebe. Zdi se pač, da utegnejo biti na Veneri le nekateri kraji, kjer more rastlinstvo uspevati. Ob njenem ekvatorju je to menda popolnoma nemogoče, zakaj tam mora biti temperatura tako visoka, da se voda izpreminja v paro, ki potem napolnjuje Venerin zrak šestkrat tako visoko kot segajo oblaki na zemlji. In tudi drugod morajo biti rastline vse drugačne kot jih poznamo mi, kajti tudi te so odvisne od temperature in njenih izprememb, od dolgosti dneva in leta, od svetlobe in nešteti faktorjev, ki se na Veneri vsi razlikujejo od zemeljskih. Tu fantazija lahko razpne svoja krila in nihče ne more ovirati njenega poleta, zakaj možnosti so brez števila in zdi se, da jih narava vse porablja. Tudi na zemlji so se prve rastline razlikovale od sedanjih in sedaj se med seboj vedno bolj razlikujejo. Kar se je na primer vse razvilo iz prve rože, je danes tako velika družina, da so med posameznimi njenimi člani skoraj vsi sledovi sorodstva izbrisani, pa je sorodstvo vendar resnično, kar je omogočilo nekemu strokovnjaku v Kaliforniji, da je križal rožo z rdečo jagodo in dosegel popoln uspeh. Nekatero rastline niso navezane na tla in vsakdo si lahko zamisli na Veneri rastline, ki se premikajo in v teku razvoja dobe lastnost, da se lahko gibljejo po svoji volji. Nikakor se ne more smatrati za nemogoče, da se jim kakšni lističi razvijejo v peroti in pod primernimi pogoji si je lahko zamisliti rastlino, ki dobi živčni sistem kakor živali, oči, ušesa in razum. To seveda ni znanost, ampak domišljija ima tudi svoje pravice in prinaša včasih koristi. Znanosti je pogostoma pomagala in bila njena predhodnica...

Profesor Jones se bavi s tremi planeti, ki so si sosedje in pravi, da kaže Mars, kakšna po priliki bo zemlja, kadar jo zadene starost in bo življenje na njej postajalo bolj in bolj nemogoče; Venera je danes taka, kakršna je približno bila zemlja pred tisočermi milijoni let, zemlja pa predstavlja to, kar bo Venera takrat, kadar naš planet postane podoben sedanjemu Martu. Sedaj je izmed vseh treh zemlja

najprimernejše bivališče življenja, kadar ostari, pa prevzame Venera to mesto. V vsemirju ni nič stalnega razen zakonov in to velja tudi za naše premičnice. Vsak planet začne svoje življenje v oklepu plinov, ki ga imenujemo atmosfero, toda polagoma se ti plini gube. S tem ni rečeno, da izginejo; nič ne more izginiti, le izpremeni se lahko in izpremembe se vrše neprenehoma. Kaj se zgodi s plini, ki se odločijo od svojega telesa in se izgube v prostoru, je drugo vprašanje, toda dejstvo je, da se plinske odeje okrog planetov in trabantov redčijo in manjšajo, tako da je na primer mesec izgubil že skoraj vso svojo atmosfero in je ima Mars vedno manj. Tudi naša zemlja ima manj zraka kot ga je nekdaj imela in nekoč ostane popolnoma brez njega. Ker potrebuje vse, kar je živega na zemlji zrak za dihanje, mora biti tedaj konec življenja na zemlji. Seveda je do tega konca še zelo daleč in praktično še mnogo generacij ne bo imelo skrbi zaradi tega, tudi če bodo razni preroki vsakih par desetletij napovedovali konec sveta.

Hitrost ali počasnost te izgube je odvisna od planetove mase na eni in od atmosferske gostosti na drugi strani. Mali planeti, na primer Merkur ali Mars imajo razmeroma malo mase in vsled tega ni njih privlačna sila zelo velika. To pomeni, da je teža na raznih planetih različna; kar je na zemlji funt, je na mesecu komaj šestina funta. Sila, ki drži plinski oklep, je na Martu ali Merkurju primeroma majhna; nasprotno imajo težki planeti kot Jupiter ali Neptun veliko privlačno silo in drže svojo atmosfero skoraj brez izgube.

Najložji plini izpuhte prvi v prostor; vodik in helij sta prva, ki zapuščata zrak. Izmed plinov, ki so neizogibni za vzdrževanje življenja, sta dušik in kisik prva, ki jemljeta slovo. Toda izguba kisika ni fatalna, dokler je na planetu dovolj rastlinstva. Kot smo že slišali, vdihujejo rastline ogljikov dvokis, pa oddajajo kisik; tega vdihujejo živali, vstevši človeka in oddajajo ogljikov dvokis, da se ga iznebe, a rastline dobivajo na ta način zopet snov, ki jo one potrebujejo. Tako se na zemlji vzdržuje ravnotežje, ki dokazuje, da ni v naravi sam boj, ampak tudi sodelovanje.

Ogljikov dvokis je edini plin, o katerem je doslej za stalno dognano, da ga je velika množina na Veneri. Dasi je nad vse verjetno, da so oblaki na Veneri vodna para kakor na

zemlji, vendar to še ni dokazano. Toda učenjaki so prepričani, da je vode v izobilju na Veneri, vsaj v obliki pare. Gosta in trideset milj globoka atmosfera na Veneri je kriva, da vjamemo njihovi spektroskopi le to, kar je na vrhu oblakov, ne pa tega, kar je pod njimi. Slika, ki jo daje spektralna analiza, je torej nepopolna in vsled tega nepravilna. Zanimivo je v tem oziru, kar je profesor Jones nedavno poročal Smithsonianemu zavodu v Washingtonu. V svojem poročilu pravi:

“Na planetu Venerine velikosti, ki se ohlaja, bi bilo pričakovati, da najdemo vodno soparo kakor tudi ogljikov dvokis; oboje bi se moralo izločevati iz raztopljene skalne mase, ko se ohlaja in strjuje. Pričakovati ne bi mogli kisika, kajti kisik je kemično aktiven element in ni rad sam. Presenetljivo ni pomanjkanje kisika v Venerini, ampak njega izobilje v naši atmosferi. Iz našega zraka izginja kisik neprenehoma vsled spajanja z drugimi snovmi; nekje mora vsekakor biti vir, iz katerega se nadomešča. Tega brez dvoma daje vegetacija na zemeljski površini, ki izvlači ogljikov dvokis iz zraka, porabi ogljik za zgraditev rastlinskih stanic in oddaja kisik. Zalogo ogljikovega dvokisa pa dopolnjujejo procesi kot gorenje, dihanje in gnojenje rastlinskih snovi. Ko se je na zemlji pričelo življenje, je brez dvoma bilo v zraku ogljikovega dvokisa na pretek, a primeroma malo kisika.”

Iz obilice ogljikovega dvokisa sklepa Jones, da je na Veneri rastlinsko življenje kakor je bilo na zemlji v onih začetnih dobah, ko se je naš planet začel hladiti, pa še ni imel podlage za živalsko življenje. Tudi Venera se hladi, vendar je pa še daleč od tiste stopnje, na kateri je bila zemlja, ko so prve živali začele zapuščati morje in se polagoma prilagodile življenju na kopnem. Naravi se ne mudi, kajti vsa večnost je njena in razvoj njenih stvorov je počasen. Toda ker veljajo za vse planete enaki zakoni in ker so pogoji za Venero precej enaki kot so bili za zemljo, je logično, da se bo tudi naša sosedna razvijala precej enako kakor se je planet, ki je naš dom. S tem pa se bo razvijalo tudi življenje na Veneri, primerno razmeram, ki bodo vladale na njej. Začetek bo neznaten in primitiven kakor je bil na zemlji, polagoma pa bodo nastajala bolj in bolj sestavljena bitja, se bodo izpreminjala in ločila, Ve-

nera pa bo postajala bolj in bolj udobno bivališče za svoje prebivalce.

Vprašanje je, kako naj se ta planet dovolj ohladi, da bo živalsko življenje na njem mogoče, ko je toliko bližji soncu kot je zemlja in bi danes človeka, če bi po kakšnem čudnem naključju zašel tja, vročina enostavno umorila. Odgovor je, da je zemlja v svoji prvi mladosti prenašala enako vročino in da bi jo še sedaj, če se ne bi tudi sonce polagoma hladilo. Hladi se še nadalje, dasi komaj opazno in čas bo prišel, ko zemlji to ne bo prijetno; Veneri pa bo to dalo priliko, katero je zemlja dobila pred morda dva tisoč milijoni let; površje se bo strdilo, morja se bodo umirila, vode na kontinentih se bodo zbrale v potoke in reke, zrak se bo izjasnil in pogoji bodo postali ugodnejši za rastlinsko in za živalsko življenje.

Razni pisatelji, tudi H. G. Wells med njimi, so v svojih fantastičnih spisih napovedovali, da se bodo zemeljska ljudstva, kadar postane življenje na našem planetu pretežno in bodo spoznali, da zemlja umira, selili na druge planete. Namreč—danes se nam to zdi fantastično. Toda po nobeni pravici ne moremo trditi, da je to smešno in nemogoče. Današnja sredstva kajpada ne dopuščajo prav nič podobnega. Tudi če se raketna letala, s katerimi delajo poizkuse v mnogih deželah, izpopolnijo, bodo dolgo porabna le v našem ozračju. Tudi če bi bilo mogoče pognati tak naboj do lune ali celo do Marta, ne bi z našim dosedanjim znanjem bilo misliti na to, da bi ljudje z raketo poleteli kamor koli izven zemeljskega področja in bi se k večjemu instrumenti mogli poslati do kakšnega soseda, pa še tedaj bi bilo dvomljivo, da bi se kdaj vrnilo na zemljo. Zaprek je toliko, da bi jih komaj bilo mogoče naštetih v okvirju kratkega članka. Tu je vprašanje, kako naj bi tako letalo pristalo na Martu ali na mesecu, ne da bi se razletelo na kosce; kako naj bi se aranžiral povratek, kako naj bi pilot vodil letalo, da ne bi zadel nobenega brezštevilnih meteorjev in drugih majhnih teles, katerih je "prazni" prostor ves poln, i. t. d. Toda kadar bi moglo nastopiti vprašanje selitve z zemlje, bo človeško znanje in njegova sredstva po vseh dosedanjih izkušnjah in po logiki razvoja taka, da si danes ne moremo napraviti nobene slike o njih. Odkar je človek na svetu, je vedno moral premagovati zapreke in dasi je izgubil marsikatero bitko s silami prirode, jih je ven-

dar premagal in vedno je dosegel to, kar se je prej zdelo fantastično in nemogoče. Največ izumov zadnjega stoletja, katerih sadovi se mladim generacijam zde tako enostavni in sami ob sebi razumljivi, bi bili naši pradedje smatrali za hudičevo delo. Znanost pa pravi, da smo šele pri začetku in že pripravlja toliko novotarij, da prinesejo prihodnja leta več izprememb in bolj globoko segajočih kot jih je nekdanj rodilo celo stoletje. Na milijone let mora poteči, preden bo Venera primerna za človeško bivališče. Če nam obetajo, da bomo po sedanji vojni letali po zraku kakor se sedaj vozimo po železnicah, za enako ceno, toda po 250 do 300 milj na uro, lahko skomizgujemo, ne smemo se pa smejeti in rogati, če kdo pravi, da bodo, preden mine tisoč let, raketna letala in naše znanje o svetovnem prostoru taka, da bo polet na tuje svetove mogoč. A vsak milijon let ima sto tisočletij . . .

Seveda se medalja lahko tudi obrne in se verjame, da do takih selitev nikdar ne pride. Tudi za to se lahko navajajo razlogi. Mogoče je, da postane človeštvo s svojo zemljo vred senilno in izgubi počasi vse pridobitve uma pa se fatalistično vda neizogibni smrti. Izljučeno tudi ni, da zadene zemljo kakšna katastrofa tako nenadoma, da ne bo njeno prebivalstvo sploh imelo časa, da bi kaj storilo za svojo rešitev. Nekateri na primer računajo, da se bo oddaljenost lune od zemlje polagoma krčila, dokler ne pride mesec tako blizu, da bo vsled privlačne sile moral telebniti na zemljo. Gotovo je, da zemlja lahko pogine na razne načine kakor človek lahko umre od raznih bolezni. A kakor on lahko ugiba o raznih načinih smrti, pa vendar ne ve, kaj ga bo ob danem času spravilo na drugi svet, tako tudi nihče ne more povedati, kaj naredi konec življenju na našem planetu.

Vse to pa za naše vprašanje ni najvažnejše. Venera se bo razvijala brez ozira na zemljo in kadar bo naša zemlja vsa stara in zgrbljena, ali morda vsa tako izravnana, da se ne bo mogla pobahati z najmanjšim hribčkom, bo Venera vsa mlada in življenje bo kipelo na njej. Njeni prebivalci, kakršni koli bodo, se bodo razvijali in počasi napredovali in nadvse verjetno je, da se bo razvila tudi inteligenca, najbrž prav tako počasi kakor se je razvijala in se še razvija na zemlji. Kaj bi se zgodilo, če bi se res ljudstvo z opešane zemlje preselilo tja, si

lahko misli vsak po svoje. Skoraj gotovo je, da bi tam našlo prebivalce, ki bi bili v primeri z njim še nerazviti—kakor so bili naši pradedje ob prvi zarji človeštva. A kakor ti bodo imeli sposobnost večjega razvoja in jo bodo porabili in morda ustvarili na Veneri raj. Morda pa

tudi pekel kakor ga človek ustvarja na zemlji. Naposled pa bo po mnogih milijonih let tudi Venera ostarela in sledila Martu in zemlji in končno umrla.

V vsemirju se pa tudi to ne bo veliko poznalo . . .

Slovenske ustanove v Clevelandu

Zbira in urejuje Ivan Jontez

II. MLADINSKI ZBORI

BILO JE V NEDELJO popoldne dne 9. septembra 1934. Velika dvorana Slovenskega narodnega doma na St. Clair Ave. je bila nabita občinstva, ki je nestrpno pričakovalo, da se dvigne zastor, kajti prireditelji so bili obljubili nekaj izrednega—užitek, kakršnega v Clevelandu še nismo bili deležni. Naposled se je zastor dvignil. Po prostorni dvorani je spontano zašumel "ah . . ." Nato je zagrmel prav tako spontan aplavz.

Na odru je stala v vzornem redu velika skupina slovenskih otrok, fantkov in deklic v starosti od 5 do 15 let, verno upirajočih oči v svojega pevovodjo Antona Šublja, ki se je široko nasmehljane obraza zahvaljeval občinstvu za navdušeni sprejem. Ko je aplavz naposled ponehal, se je pevovodja obrnil proti svojim pevcem, dvignil roke in zapovedal "Pozor" in potem "Začni!" in iz več sto mladih grl je privrela blagglasna, ubrana, vesela slovenska pesem.

V dvorani je bilo vse tiho in mirno, da bi tako rekoč lahko slišal miško teči; ljudje so zadrževali svoj dih kakor bi se bali, da bi s preglasnim dihanjem ne motili ubranega petja, ki je prihajalo z odra. Ko sem pogledal po obrazih okrog sebe, sem opazil v mnogih očeh sumljivo bleščanje . . . Moja soseda, rdečelična rojakinja srednjih let, pa je komaj slišno sama pri sebi zašepetala kakor bi moli-la: "Kdo bi si mislil . . . naši otroci pojo slovensko pesem . . . pa še tako lepo . . . kakor angelci . . ."

Ko so pevci odpeli svojo prvo točko, je za trenutek nastala v dvorani smrtna tihota; občinstvo se je zdelo kot paralizirano. Potem se je pa tisočglava množica nenadoma razgibala kakor mirna morska površina, ko zadivja

po nji orkan in v dvorani je zabobnel vihar nepopisnega nevdušenja.

To se je ponavljalo po vsaki točki. Ljudje so se solzili, smejali in ploskali obenem.

Sporod koncerta je bil sledeči:

Ameriška himna

Hej Slovenci

Slovenske narodne pesmi

(dvo- in tri-glasno)

1. Kje je moj mili dom?

Sv. Izidor

Kaj sem prislužil

2. Gozdič je že zelen

Črni kos

Venček dolenskih napitnic:

a) Sladko je vince

b) En hriček bom kupil

c) Vsi zvončki tam v dolinci

d) Ta vinček je za rajžo

3. Venček narodnih:

a) Ena ptička

b) Le sekaj, sekaj smrečico

c) Bog je vstvaril zemljo

SIROTA, dramatičen prizor s petjem

Osebe:

Sirota

Deček

Množica

Mojster Jakob

4. Marija gre na božjo pot

Prišla je miška

Slovenska koračnica

a) Ne bom se možila

b) Pa rib'cam dobro gre

c) Moj očka imajo kojnca dva

d) Dolensjska

Pri klavirju Miss Vera Milavec

Zbor je bil dobro izvežban, dasi ga je Šubelj učil jedva dva meseca in vse pevske točke, razen ene, so bile podane prav dobro; izjema je bila pesem "Gozdič je že zelen," ki otrokom ni šla od srca, ker je bila pač prežalostna zanje.

Teden pozneje, dne 16. septembra, se je prizor ponovil, s to razliko, da je nastopila druga skupina, mladinski pevski zbor "Slav-

čki" in da je bil pevovodja nekdo drugi—Louis Šeme, oče slovenskih mladinskih zborov v tem delu dežele. (Šubelj je resda vodil prvi mladinski koncert v Clevelandu, toda Šeme je bil na delu pred njim, vrh tega je pa tri leta poprej organiziral mladinski zbor v Lorainu, Ohio; dalje je bil on tisti, ki je v Clevelandu sistematično organiziral slovensko mladinsko pevsko gibanje, dočim se je Šubelj vrnil v New York, kjer je poučeval svoj mladinski zbor, in prepustil tukajšnje mladinsko polje Šemetu.) Spored tega koncerta je bil sledeči:

I. DEL

I. Pozdravni govor—Mrs. L. Seme.

II. Slavnostni govor—Častni gost pesnik Mr. Ivan Zorman

III. Mlada sem Američanka, deklamira Vera Unetič

IV. Sem pevec, deklamira Frank Čebul

Poje zbor: { Mladi smo Amerikanci
Mi smo muzikantje
Kaj sem prisluzil
Kaj nam pa morejo
Bežimo, tecimo, cigani gredo!

II. DEL

Sirota—poje Mildred Peterlin

Rožmarin—poje Viola Peterlin

Kje so tiste tičice—poje Vera Gole

Če na tujem zemlja me pokrije—duet Valeria Perše in Josephine Hren

Hči na grobu matere—poje Ana Magdalenc

Otrokova prošnja—poje Marion Kuhar

Igra na harmonike—Edward Zadnik

Igra na harmonike—Frank Čebul

Kje so moje rožice—duet in kitara, Amelia Skala in Mary N. Bandi

Piano in violina—duet Valeria Vadnal in Rose Sanabor

Ptička—poje Rose Svigel

Ciganska sirota—poje Joe Makše

Spremljajo

na piano Valeria Vadnal

I. violina Frank Može

II. violina Frances Kljun

Trio akordion:

akordion Stanley Godnjavec

banjo Frank Vadnal

pozavna Thom. Oblak

III. DEL

Poje zbor: { Slovenski smo fantje iz Clevelanda doma
Kmečka
Slovenec sem
Bratje Slovenci smo
Slovenec, Srb, Hrvat
Amerika—himna

Zborove točke spremlja na piano Miss Vera Milavec.

Tako se je začelo pisati v Clevelandu novo slovensko kulturno poglavje—o mladinskih pevskih zborih. Ljudstvo se je za idejo navdušilo z naglico ognja v suhi slami, optimisti so začeli slovesno izjavljati, da bo slovenska pesem še dolgo živela v Ameriki, a pesimisti, ki

so bili že leta napovedovali skorajšnjo smrt slovenske besede v naši novi domovini, so si pomencali oči in se po tihem vprašali, ali se niso morda nekoliko prenaglili s svojimi mračnimi napovedmi.

Ideja mladinskih zborov je nedvomno prišla iz Trbovelj, od "Trboveljskega slavčka," ki je pod svojim učiteljem Šuligojem dosegel tako krasne uspehe v domovini in drugod. V Ameriki sta bila pionirja na tem polju Šubelj in Šeme; prvi je ustanovil mladinski zbor v New Yorku, drugi pa v Lorainu, kjer je tedaj živel. V maju 1934. pa se je Šeme preselil v Cleveland in začel takoj agitirati v tukajšnjih časopisih, da bi se ustanovili mladinski zbori. Ideja je podprla "Ameriška Domovina" (dne 14. julija 1934) in proti koncu julija je bil organiziran zbor "Slavčki," ki je štel ob času svojega prvega nastopa 180 članov.

Navdušenje, katero sta zbudila prva mladinska koncerta, se ni tako hitro poleglo kakor se često zgodi, temveč je gorelo dalje in rodilo nove sadove; ljudje so se zavedli, da se materinski jezik neke skupine v tujem jezиковnem morju najlažje ohrani s pomočjo domače pesmi, zlasti pri mladini, ki je dovzetna za petje. Začeli so se ustanavljati novi mladinski zbori: mladinski zbor pod pokroviteljstvom Delavskega doma v Collinwoodu, (zdaj pod oskrbo staršev), "Škrjančki" v Euclidu (ustanovitelji so v vseh slučajih rabili množinsko ime, kakor bi bili pevci res—škrjančki, slavčki itd.), "Kanački" v Newburghu, mlad. zbor s Holmes ave. in "Zvončki" v West Parku. Poleg tega je bil ustanovljen tudi v Barbertonu zbor "Slavčki." Vsi ti zbori, ves čas pod vodstvom L. Šemeta, so letos praznovali šestletnico obstoja.

Skupno so ti zbori v teh šestih podali okrog 30 koncertov, vključivši mladinske igre in spevoigre (Sirota Jerica, Desetnik in sirotica, Ne obupaj, Vesna, Princeska in pastirček, Spomini, Sestrin varuh, Mavrica). Obenem so nastopali skupno ali posamezno pri različnih prireditvah, n. pr. za Community Fond, na Velikojezerski razstavi v Clevelandu, pri božičnicah Y.W.C.A., prireditvah Jugoslovanskega kulturnega vrta in raznih prireditvah naših podpornih društev itd.

Združeni zbori so priredili pet skupnih koncertov. Prvi tak koncert se je vršil 8. sept. 1935 v clevelandskem Public Hallu in nasto-

pilo je nad sedem sto pevcev. Štirje koncerti so se vršili v S. N. D. na St. Clair ave. Eden teh koncertov se je vršil za časa IX. redne konvencije SNPJ v maju 1937 (ta koncert, s spremljavo orkestra, ki ga je z orkestracijo vred preskrbela in plačala clevelandska federacija društev SNPJ, je bil oddajan potom radijskega omrežja Blue Network in se je čul po širni Ameriki); delegati, med katerimi jih je bilo mnogo, ki niso še nikdar slišali mladinskega zborovega petja, so bili zelo vznemirjeni.

Dne 11. junija 1939 so skupni zbori gostovali v pittsburškem Soldiers and Sailors Memorial Hallu. Na sporedu so bile sledeče točke:

Kdor ima srce (J. Virk), Star Spangled Banner (J. S. Smith), Pozdrav (V. Lovšin), Mladina je srečna (V. Parma), Češljaj me, češljaj (C. Pregelj), O jesenske duge noči (A. Anđel), Tamo daleko (C. Pregelj), Lepa Mara (dr. F. Kimovec), Kdo domov muj? (J. Skraup), Boleraz (Fr. Marolt), Volga, Adrija (St. Premrl), Veter piri (J. Žirovnik), Cin, cin, cin (E. Adamič), Mrzel veter tebe žene (L. Kramolč), Marko skače (dr. F. Kimovec), Stari dede (I. Gerbec), Kaj nam pa morejo? (J. Žirovnik), Cvetke in žarki (M. Tomc), Svatovska (E. Adamič), Tiri, tiri, tinje (E. Adamič), Snežinke (E. Gerbec), Roža na vrtu (J. Žirovnik), O ja zmiraj vesel (M. Bajuk), Moji materi za god (L. Šeme), V hribih se dela dan (A. Foerster), Vse po deset (L. Šeme), Da bi ti videl zdaj slovenskega dekleta (L. Šeme), Zabja svatba (V. Vodopivec, za mlad. zборе priredil L. Šeme), pesmi iz operete "Desetnik in sirotica" (L. Šeme): Sred livad, Zelen grič, Spavaj, Srce se naše veseli in America.

Ti zbori imajo danes skupaj okrog 250 pevcev in poslujejo pod vodstvom odborov svojih staršev.

Poleg naštetih zborov imamo v Clevelandu še dva mladinska zbora, "Čričke" in "Kraljičke," katera poučuje Ivan Zorman. O teh zborih imamo na razpolago sledeča koncertna sporeda:

Koncert "Čričkov" dne 9. maja 1937:

Materi (deklamacija, G. Mali)
That Wonderful Mother of Mine (W. Godwin)
Njen grob (recitacija, I. Cankar)

Zbor:

Slovenec sem (A. Ipavec)
Mi smo lovci zgodaj vstali (narodna)
Gospodov dan (Foerster)
Telovadec (Foerster)
Sirota (P. A. Hribar)
Zabja (p. H. Sattner)
Bratje, Slovenci smo (S. Premrl)

Deklamacije:

Spomin na mater (G. Mali)
Mati (S. Jenko)

Zbor:

Oče naš (M. Tomc)
Pesem o mašniku (narodna)

Saj je včas' pomlad (narodna)
Uspavanka (E. Adamič)
V dolinici prijetni (koroška narodna)
Triglav (J. Aljaž)
Himna "Čričkov" (I. Zorman)

Koncert "Kraljičkov" dne 17. nov. 1937:

Deklamacije:

Jesenska (I. Zorman)
Cicibanus-coprianus (O. Župančič)
Na potu v šolo (J. Stritar)

Zbor:

Kdo sem (H. Volarič)
Savica (G. Rihar)
Tiček (narodna)
Moj dom (F. Gerbič)
Svetlo solnce (koroška narodna)
Tičica lepo poje (primorska narodna)
Lastovki v slovo (narodna)
So ptički vkup zbrani (narodna)

Deklamacije:

Dobri striček (Svetoslav)
Na poljani (O. Župančič)
Hoja v zimi (J. Somec)

Zbor:

Kaj pa delajo ptičke? (primorska narodna)
Bog je ustvaril zemljico (narodna)
Kje so tiste stezice (koroška narodna)
Ena ptička priletela (narodna)
Mili kraj (A. Nedved)

Zbor "Črički" ima okrog 50, zbor "Kraljički" pa okrog 30 pevcev.

Pogoji za napredek mladinskih zborov so dobri. Naša mladina ima rada slovensko pesem, je zelo dovezetna za njo, šeme je dober in energičen mladinski pevski učitelj, enako Zorman, in starši se zanimajo za usodo teh zborov. Ako se bo tudi naše občinstvo nadalje zanimalo zanje—in včasih to zanimanje malo poživilo—lahko upamo, da bo z njihovo pomočjo slovenska pesem še dolgo živela v Ameriki in z njo vred duša slovenskega človeka, v kateri se je rodila.

(Dalje prihodnjič.)

POPRAVKI

Zadnjič se je vrnila v spis "Slovenske ustanove v Clevelandu" neljuba pomota, ko smo zapisali, da je bivši "samostojni pevski zbor Zarja" podal tudi operi "Turjaška Rozamunda" in "Urh, grof Celjski" in s tem ustvarili vtis, kakor bi bila ta pevska skupina prva začela gojiti slovensko operno glasbo v Ameriko. Dejstvo je namreč, da gre ta zasluga originalnemu pevskega zboru "Zarja," odseku kluba št. 27 JSZ, ki je začel s "Kovačevim študentom" in potem uprizoril tudi "Rozamundo" in "Urha Celjskega," kar smo sicer že ugotovili v opisu

zgodovine tega zbora; "Samostojna Zarja" pa je potem to delo nadaljevala in izpopolnila slovensko operno umetnost v Ameriki.

Newburško pevsko društvo "Delavec" je imelo dve pevovodji: prvi je bil John Gombač, drugi J. V. Krabec.

Mama komarka

VOJNA V EVROPI je odvrnila precej pozornosti od dogodkov v Aziji, kjer bi bila morala po japonskih militarističnih računih Kitajska že v prvem letu "incidenta" biti na kolenih, pa še v četrtem letu ni in tudi nič ne kaže, da bo kaj kmalu. Tudi ustanovitev nove kitajske "vlade" v Nankingu, ki ni nič drugega kot japonski urad s kitajskimi uslužbenci, ni bistveno izpremenil položaja in dasi je polom Francije prizadel tudi Indokino in ustvaril za Japonsko nekatere ugodnosti, niso Japonci na Kitajskem nič napredovali. Vsaj v tem oziru so bili Kitajci boljši preroki, ko so pravili, da bo vojna dolgotrajna in so se začeli pripravljati v tem smislu.

Kitajski odpor je veliko bolj važen kot se splošno misli, kajti nameni japonskih militaristov niso nič skromnejši od nacijskih in demokracija v Aziji je prav tako odvisna od kitajske kakor v Evropi od angleške zmage. zato je treba pozdraviti preobrat v ameriški politiki, ki je zamašil glavne vire, iz katerih so Japonci dobivali najvažnejša bojna sredstva. Polozaj Kitajske gotovo ni lahak, toda njena dosedanja obramba in njeni napor v najtežavnejših razmerah vzdržujejo upanje, da se bo naposled zmaga nagnila na njeno stran in se bo tedaj razvila v moderno, resnično demokratično državo.

Kitajska je prva pokazala, da barbarsko strahovanje, ki so ga japonski militaristi razvili do najvišje stopnje, ne prinese odločitve. Bolj bestijalnega vojskovanja ni bilo nikdar kot metode, katerih so se Japonci posluževali in se jih še poslužujejo proti civilnemu prebivalstvu, proti ženam in otrokom. A posledica moritev, požiganja, mučenja, posiljevanja je le utrditev odporne volje skoraj vsega naroda, tudi staršev, žena in nedorasle mladine. Žene igrajo v japonsko kitajski vojni veliko vlogo in lahko se pravi, da bi se bila brez njihovega junaštva odporna moč davno skrhalo.

Menda najbolj znana kitajska bojevnica je Čao Jutang, stara 66 let, kateri so dali priimek "mama komarka" in ki ne kaže svojega junaštva le v domu, kar bi še bilo veliko vredno, ampak se bojuje kakor vojak in vodi čete kakor izkušen poveljnik.

Nikjer se ni v modernih časih gerilsko vojskovanje tako uveljavilo kot na Kitajskem. (V italijanščini pomeni beseda "la guerra," francosko "la guerre," vojno; guerilla je diminutiv—majhne vojna, vojna na drobno, vojna majhnih čet.) Ko so Japonci začeli napadati, se kitajski vojaški aparat niti od daleč ni mogel meriti z japonskim, ki je bil leta in leta grajen po zapadnih vzorih. Od velikih bitk torej niso Kitajci mogli pričakovati mnogo uspeha. Nekdanja rdeča, sedanja osma armada je prva začela z organiziranjem prebivalstva, večinoma kmetov, s hitrimi sunki majhnih oddelkov, z večnim nadlegovanjem in vznemirjanjem sovražnika in z naglim kretanjem, tako da Japonci nikdar niso vedeli, odkod naj pričakujejo napad.

Za ta način vojskovanja se je pripravila in izurila tudi mama komarka in danes ji sledi trideset tisoč gerilskih vojakov. Madame Čao je pričela svojo vojno z Japonci že leta 1931, ko so vdrli v Mandžurijo in naredili iz te dežele japonsko pokrajino. Dva njena sina in nekoliko njunih prijateljev z vseučilišča, za katere si je izposodila deset pušk je bila njena prva četa, ki je začela operirati v mandžurskih hribih. Doma je pod zemljo uredila malo bolnišnico in skladišče za hrano in strelivo, sama pa se je začela vaditi s samokresom. Agitirala je med domačini, toda ti ji niso zaupali, ker se jim je zdela previsoka. Ko pa se je naučila dobro streljati in je zadela dve japonski straži, se je to izpremenilo in vaščani so ji izrekli svoje zaupanje. Takrat je dobila prvih sto rekrutov. Toda kljub znatni škodi, ki so jo Japonci utrpeli od njenih četašev, je bila to prav za prav le šola, v kateri

so se pripravljali za bodočnost—za sedanjo vojno.

Vsa družina je sedaj v njeni mali armadi, njen mož, ki je 75 let star, ostala dva sina, ki sta med tem dorasla in hči, ki je nekako ob začetku vojne dovršila vseučilišče. Do lanskega leta so njeni četaši ubili pet tisoč japonskih vojakov, zaplenili šest tisoč pušk, sto petdeset strojnic, sto tisoč obročev municije in dvesto trideset tovornih vojaških avtov, sami pa so izgubili sedem sto mož. Vse te zaplembe so bile zelo potrebne, kajti japonska armada je bila njih glavni vir orožja, katerega od drugod skoraj nič niso dobili. Njih način bojevanja res spominja na komarje, ki Japoncem nikdar ne dajo miru, pa jih skoraj ni mogoče doseči.

Mama komarka ima mnogo izkušenj in japonski militaristi jo tako sovražijo, da so razpisali petdeset tisoč jenov za njeno glavo—živo ali mrtvo. Enkrat so je že imeli v pesti, pa se jim je izmuznila. To je bilo leta 1934, ko so njeni četaši—Japonci so jih imenovali bandite—operirali v Mandžuriji. Japonske oblasti so zvedele za vas, v kateri je takrat živela. Povedali so jim to kitajski izdajalci, katerih so se Japonci posluževali za špijonažo. Vojaki so prišli v vas, prijeli pet uglednih vaščanov in hoteli, da jim povedo, kje najdejo gospo Čao. Ker tudi z mučenjem niso ničesar dosegli, so jih na trgu privezali ob kole in jih žive sežgali. Nekoliko mesecev pozneje so jo vjeli. Sto vojakov je prišlo v njeno hišo, kamor jih je privedlo pet iktajskih izdajalcev. Privlekli so jo iz hiše, ji posvetili v obraz in eden špijonov je zaklical: "Da, to je stara hudičevka!" Tedaj so jo odpeljali v zapor. Pozneje so obžalovali, da je niso kar ubili, kajti ko je prišla pred sodnika, se stvar ni tako končala kot so pričakovali. Ko je bila poklicana, je pricapljala na tribuno, se vljudno priklonila in dejala: "Poglejte me, gospod sodnik. Stara žena sem. Ali bi mi pripisali toliko moči in sposobnosti, da bi vodila četaše?" Sodniku se je zazdelo, da je to res nemogoče in prikimal je njenim besedam. Toda s tem ni bilo opravljeno. Tožnik jo je dolžil, da je dajala četašem informacije. Na to je odgovorila: "Od zadnje slavnosti riža nisem zapustila svoje hiše. Toda moja stara ušesa niso gluha in včasih slišijo to in ono, na primer o petih možeh v tej vasi, ki sprejemajo de-

nar od obeh strani, od vas, da izdajajo naše ljudi in od četašev, da jim naznanjajo, kdaj marširajo vaši vojaki."

"Povejte, kdo so, pa boste prosti," je za-grmel sodnik. In ona je uprla prst na tistih pet ovaduhov, ki so izdali njo. Špijone, ki so zijali in niso bili zmožni nobene besede, so prijeli, ona pa se je zopet vljudno poklonila in odšla.

Sedaj ima vsak japonski tajni agent nje-no sliko in policistke preiskujejo po mestih v zasedenem ozemlju vsako količkaj sumnjivo ženo. Kajti večino svojega dela opravlja v teh krajih, kjer more poizvedovati o japonskih načrtih in o prilikah za napade njenih četašev. Zna se pa tako dobro maskirati, da je doslej prevarila vso paznost japonskih detektivov in vohunov. V Tijencinu je slepa žena prodajala na volovskem vozu zelenjavo in prevozila vse mesto; nihče ni dognal, da je to mama komarka. V Pejping je prišla pogostoma po noči; stlačila je svoje suhljato telo skozi razpoko v mestnem zidu. Vselej je prinesla s seboj dragocene podatke, ki so četašem omogočili akcijo. Često se je zgodilo, da so jo iskali v Nankingu, ko je bila v Hankovu; včasih so prišli v hišo pri prednjih vratih, prav ko jo je zapustila pri zadnjih. Toda—pravi—"Kdor ne riskira, ne more ničesar doseči!" Njeni četaši jo spoštujejo in ljubijo, ker vidijo, da se sama prav tako podaja v nevarnost kakor oni.

Ko je bil Hankov še v kitajskih rokah, se je enkrat morala nekam peljati po nujnih opravkih. Mestna oblast ji je poslala avto, da bi se odpeljala do postaje. Toda ona je odkimala. "Da se vozim v avtu?" je dejala; "moje čete bi lahko mislile, da sem pozabila, kako žive v hribih." Pobralla je svoj obrabljeni kovček in odšla peš na postajo. Ko se je vlak začel gibati, so armadni poveljniki stali na počast kakor da se je odpeljal generalissimo.

Lani so Japonci zvedeli za njen glavni stan in so sklenili, da jo napadejo. Poslali so proti njeni četi, ki je štela par sto mož, šest tisoč vojakov in petdeset letal. Bitka je trajala nekoliko ur, a naposled so se Japonci umaknili. Četaši so izgubili sedemnajst mož, Japonci par sto. Ko je bilo končano, se je smeje vrnila v svoj začasni borni dom. Japonci pa jo še vedno love.

Lani je prišla z letalom v začasno glavno mesto Čungking. Na letališču se je zbrala ogromna množica, da jo pozdravi in neka deklica ji je podala šopek cvetlic. Zvečer je Čjang Kajšek priredil banket in njegova žena jo je v svojem govoru imenovala eno najhrabrejših kitajskih žena. Ona se je dobrodušno smehljala in odmahnila z roko. Govorila je o

potrebah svojih četašev in ko je v glavnem mestu opravila, se je vrnila k njim.

Čao Jutang ni edina Kitajka, ki živi na ta način. Toda bila je prva, ki je prišla za orožje in začela organizirati gerilo. Pred tem je bila navadna kitajska gospodinja, žena, mati in stara mati, mirne narave in blagega srca. In če preživi vojno, bo zopet to, kar je nekdaj bila.

Julkina zmota

E. K.

Julka je bila točna. Koliko ji je vreden avto, dokler nima šoferja? In zanimal jo je fant, katerega ji je priporočal ravnatelj, ali kar je že bil, v posredovalnici. Kako more človek izpustiti tako priliko, kakršna se mu je ponudila, ko bi mogel imeti le dobiček, izgube pa na nobeni strani ne? Morda je bil le tako neumen.

Naenkrat ji je šinila druga misel v glavo: Nemara si je mož v posredovalnici vso povest izmislil, da je naredil fanta zanimivega in s tem dobil priliko, da ji je privil ceno... To bi bilo prav lahko mogoče, kajti kupčija je kupčija in za reklamo je vsako sredstvo dobro.

Nekaj pa se je vendar upiralo tej sumnji. Kar je Van Born, ali Van Dorn govoril, ni zvenelo kakor izmišljena povest. Ona si ne bi mogla izmisliti kaj takega in zato ji ni bilo verjetno, da bi kdo drugi kar iz zraka zajel tako storijo. Pa tudi priznati si ni hotela, da bi šla tako lahko na nastavljene limanice, ne da bi spoznala, da so nastavljene zanjo. Sicer pa ni najela tega človeka za vse življenje in če se pokaže, da ni tak kot sme pričakovati, ga vsak čas lahko odpusti. Če pa je dober, tedaj — tedaj mora biti zanimiv... Lahko bi bila zahtevala njegovo fotografijo; saj mora vsak šofer imeti svojo sliko. V vsakem taksiju jo je videla... Ne, bolje je, da ni vprašala zanjo, sicer bi bil ravnatelj lahko mislil — kdove kaj.

Vsekakor mora biti mlad in čeden, kako bi sicer Biltmornovo deklo znorelo za njim?... Toda kaj ji je to prav za prav mar? Šoferja hoče, nič drugega ne...

Ko je prišla v posredovalnico, ji je deklo v prvi sobi z napol spoštljivim in napol zaupljivim smeškom povedala, da njen šofer že

čaka v sobi gospoda Van Dorna in jo je odvedla tja. Van Dorn je vstal, zdelo se ji je, z grandeco, se prav na lahko poklonil in ji stopil naproti.

"Zelo točni ste, gospa Lipmanova. Vaš mož čaka." Pokazal je z roko v nasprotno stran, kjer je šofer ob njenem prihodu neslišno vstal in se zdaj priklonil. Obrnila se je in ga pogledala. Če bi se vse lahko presojalo po zunanosti, bi moral biti zadovoljiv, zelo zadovoljiv. Ni se ji zdelo čudno, da se celo deklo iz visoke družine zagleda vanj.

"Vi ste —" je začela in obtičala. Pozabila je ime in bilo ji je neprijetno. Mož je mirno povedal:

"John Brisk, gospa Lipmanova. Gospodarji me vedno kličejo, kajpada, za Johna."

Ves dan je bila mislila na ta trenotek, sedaj pa ni vedla, kaj bi rekla. Obrnila se je k Van Dornu, vzela iz ročne torbice ček in mu ga izročila.

"Ali je to v redu?" je vprašala.

Van Dorn je komaj pogledal, spravil ček v predal in odgovoril: "Kakor smo se domenili, gospa Lipmanova. Upam, da boste lahko popolnoma zadovoljni z našo službo. Ako hočete izprašati Johna—"

Julka se je nasmehnila.

"Jaz nimam mnogo vprašanj. Moj mož bi jih najbrže imel celo vrečo. On pozna vsak avto od znotraj in od zunaj in kadar začne govoriti o motorjih in baterijah, ni ne konca ne kraja. Jaz pa moram priznati, da sem precej nevedna, kar se tiče teh reči."

"Sedite, gospa," je pohitel Van Dorn in ji primaknil naslanjač. Sedla je in, da bi pridobila malo časa, je rekla: "Pa sedimo vsi. Ne

bom vam kradla preveč časa, gospod Van Born —”

“Dorn,” je smehljaje popravil in sedal.

“Pa tudi vi, John... Hotela sem reči, da se bom morala zelo zanašati na vas in zato bi le rada vedela, ali imate dovolj izkušenj z avti.”

“Če smem vprašati, kakšen izdelek je?”

“Oh—kako so že rekli? Šele te dni sem ga kupila. Čudno ime... O da, nekakšen konj.”

“Pegasus?” je vprašal John.

“Da, to je,” je vzkliknila. “Ali ni čudno, da dajo avtu konjsko ime?”

“Poznam ta voz,” je odgovoril John; “ime ne pomeni nič, ampak avto je dober.”

“Ni se vam treba bati,” je pripomnil Van Dorn, “John ni le dober, previden voznik, temveč tudi izkušen mehanik. To je važno, kajne da in prihranilo vam bo mnogo stroškov, ki bi vam jih sicer naredile garaže.”

“Torej je vse v redu,” je Julka dejala in vstala.

Tudi Van Dorn je vstal.

“Ali je to vse, kar ste hoteli vprašati?”

“Vse,” je odgovorila s trdim glasom, želeča, da se čim prej zapro vrata zanjo. Vse! Preden je prišla sem, ji je rojilo tisoč vprašanj po glavi, sedaj so pa možgani kakor ohromeli in nič ne ve, kaj je hotela. Pa tudi če bi se mogla spomniti, ne bi mogla Johna izpraševati tukaj...

Van Dorn jo je spremil do prve sobe in, držeč kljuko v roki, je dejal:

“Upam, da si zapomnite naš naslov. Kadar koli kaj potrebujete, se bomo potrudili, da vam čim najboljše postrežemo.”

Julka je pokimala in hotela oditi. Tedaj se je oglasil John, ki je bil sledil in sedaj stal par korakov oddaljen.

“Pardon, gospa Lipmanova. Pozabila ste mi povedati, kdaj naj nastopim službo in kam naj pridem.”

Julka si je položila roko na čelo.

“Kako sem nerodna! Ves čas sem mislila na to —”

“Mene ne potrebujete več gospa? Če dovolite, se vrnem na delo. Razen če —”

“Ne, ne. Nič se ne mudite zaradi mene. Glava me boli danes, pa sem nekam zmedena.”

Van Dorn je odšel. Julka se je zopet obrnila k šoferju.

“Rada bi, da pridete kmalu. Mnogo potov imam. Ali dobro poznate mesto?”

“Tako, da bi lahko vozil taksi.”

Hotela mu je reči, naj pride kar z njo. Pravočasno pa si je domislila, da bi se to lahko nepravilno sodilo. Pozneje se je spomnila, da bi on v taksiju lahko sedel poleg šoferja kakor sluga, sedaj ji pa to ni prišlo na um. Vprašala je:

“Kdaj bi mogli priti?”

“Kadar koli ukažete. Čakal sem na službo, torej sem moral biti pripravljen.”

“Torej pridite takoj po kosilu.”

“V hišo, ali v garažo?”

“V hišo, v hišo. Za garažo moram še telefonirati svojemu možu. Vidite, kako so mi misli raztresene. Da, ali poznate naslov?”

“Kdo ga ne bi poznal?”

“Torej po kosilu.” S tem je odhitela.

Kdo ga ne bi poznal...? Ko je bila Rikova žena, bi bila morala razlagati pol ure, kje stanuje in kako se pride tja. Torej je zdaj vendar žena znanega veljaka, imenitna gospa... To je bilo zdravilo za njeno nervoznost, katere ni mogla razumeti in mnogo bolje se je počutila kot v posredovalnici.

John je šel poiskati njen naslov v telefonski knjigi...

Ko je prišla domov, je Julka legla na zofo. Bila je trudna. Bližal se je čas za kosilo, a ni se ji ljubilo vstati. Misliti bi morala na vsakovrstne reči, pa so ji misli uhajale, da jih ni mogla prijeti. Hotela je nekaj zelo važnega; vedela je, da je bilo važno, toda kaj — kaj — kaj je bilo? In zakaj je tako zbita? Najrajša bi zaspala, da ne bi bilo treba misliti na nič. Morda ne bi le zaspala, temveč odšla kam daleč, kjer je nihče ne pozna; ne — sploh proč od ljudi, v velik gozd, ali na samotni otok, kjer bi lahko legla na hrbet pa gledala nebo, in kadar bi se obrnila, bi zrla na morje. Nič ne bi težilo glave, nobenega strahu ne bi bilo...

Strahu? — Sama sebi se je začudila. Kako ji prihaja strah na misel? Česa naj bi se bala? Dosegla je velik del tega, kar je želela in vse drugo je še pred njo. Vse je dosegla sama, s svojo voljo in s svojo močjo in tako bo dosegla še tisto, kar ji je bilo doslej odrečeno. Njena volja, njena moč...!

Ampak ne ta trenotek, ne to uro. Sedaj je utrujena. Da, avto sta iskala, zato je tako izdelana. Lipman je kriv. On ne pozna razlike

med njenim in svojim zanimanjem, ne misli dalje od nosa, če se stvar ne tiče njega samega. Eh, mnogo denarja ima in to je vse, sicer se pa žena nič ne bi mogla postaviti z njim. Seveda, brez denarja ne bi bilo tega stanovanja in te opreme, njenih oblek in kožuhovin, ne njenega biserja, pa tudi ne avto; in za njen naslov ne bi vedel vsakdo...

Da, zdaj ve, kaj je hotela. To stanovanje — Lipman in ona — Bog pomagaj, čas poteka in toliko je še treba poskrbeti za njun družabni večer! In prav sedaj, ko zahteva delo toliko moči od nje, jo obhaja slabost... In prav po tistem si mora priznati, tako da komaj samo sebe sliši, da jo grabi tudi strah.

Kakšen strah? Česa naj bi se bala? Kaj se je zgodilo, kaj bi se moglo zgoditi, da bi se bilo treba bati?... Nič, nič, nič. Pa vendar prihaja, ji lega na srce, jo grabi za grlo. Izenada prihaja, brez vsake zveze, kadar misli na same prijetne, na vesele reči se prikaže kakor črn oblak nad luno...

Obiskati mora gospo Hichney. To se ne da več odlašati. In ne more ji poslati kar pismene vabila. To bi lahko vrgla v koš in še odgovoriti ji ne bi bilo treba. Morda prihaja njen neumevni, neumni strah od tod. Ha! Tako ni opešala njena moč, da ne bi opravila tega posla. Res, včasih je upala, da ji pride slučaj na pomoč. Slučaj ji je bil včasih prijazen. Lahko bi jo srečala v veletrgovini, ali v restavraciji, ali v nočnem klubu. Obe bi bili preseščeni, dejali bi, da je tudi metropola navsezadnje majhno mesto, pokramljali bi in neopaženo bi speljala besedo na svoj večer. Toda tukaj ji naključje ni hotelo pomagati in sedaj se že mudi.

Gospa Hichney. Zakaj ne bi sprejela vabila, že da ji pokaže svojo staro prijaznost, če ne resničnega prijateljstva. Prave besede mora najti, pa ne bo gluha zanje. Vso zabavo bi njena navzočnost dvignila. In če bi ona obljubila, da pride, bi ji morda prišla tudi druga imena na misel in bi lahko povabila dame, katerih Lipman gotovo nima na svojem seznamu. Toda čas ne čaka. Kmalu, še danes. Nemara je ne bo doma, kadar pride prvič; tudi na to je treba misliti. Tedaj bo treba storiti korake, da si zagotovi sestanek...

Ko je prišel John, je imela naslov garaže in je bila napravljena. Le k lepotičarki je še morala, da ji spravi lase v red. Rekla je

šoferju, naj gre po avto in jo počaka pred lepotičnim salonom.

Novi šofer je poznal tudi naslov gospe Hickney. "Gospa Biltmornova jo je včasih obiskavala," je razložil, ne vedoč, kakšne nove sanje je pričaral s temi besedami v Julkino dušo. Če se gospa Biltmornova družijo z gospo Hickneyjevo in če pridobi zadnjo, da pride, se ji utegnejo odpreti še bolj pozlačena vrata in njeno stopnjišče se lahko vzpne v nove višave...

Julka je bila skoraj presenečena, ko ji je sluga v fraku prišel povedat, da je gospa Hickney doma. Odvedel jo je v njen budvar, kjer je domačica vstala in jo vzhličena objela.

"To je nenavadno veselo presenečenje," je vzkliknila in jo objela. "Vsa sreča je, da ste prišla prav ta trenotek. Če bi bili prišli pol ure pozneje, me ne bi bilo več doma."

"Ali vas zadržujem?" je zajecjajala Julka.

"Ne, ne, ne! — Če bi bilo tako hudo, bi vam bil moral sluga reči, da me ni doma. Nisva se že videli — saj se komaj spominjam, kako dolgo je tega. Za tak poset si že utrgam četrto ure, pol ure morda. Ali nismo žene prave sužnje? Ljudje mislijo, da uživamo samo svobodo, pa smo tako podložne času kakor žene v haremih svojim tiranskim možem. Seveda se tudi vam nič bolje ne godi in zato je tako lepo, da mi posvetite nekoliko svojega časa. Pa povejte, kako se vam godi v teh razburjenih časih? Meni se včasih zdi, da je ves svet narobe. Nič ni več tako kakor je bilo v mojih mladih letih. Mladih letih! Eh — človek mora naposled priznati, da se staramo. Vam seveda še ni treba šteti let..."

Julka je poslušala kakor glasove iz daljave. Ugibala je, kako naj pride do besede in napelje tako, da bo mogla zaključiti s svojim vabilom. Dami je jezik tekel kakor da se ji res nikamor ne mudi in Julka se je zbalala, da bo porabila vse pol ure za tako brbljanje. Naposled se je vendar morala oddahnuti in, ne povsem gladko in brez vseh zaprek je končno razložila, po kaj je prišla.

Gospa Hickney je bila vzhličena.

"Draga moja, kako lepo je, da ste se me spomnili! Da, vedno je bila neka vez med nama. Jaz sem to čutila, prvič, ko sva se srečali in nisem se motila. Draga gospa Lipman, vi mi vračate vero v človeštvo. Včasih bi mislila, da ni na svetu nič drugega kot sebič-

nost, vi pa mi kažete, da iskreno prijateljstvo ni izginilo. Da, govoriti bom morala s svojo tajnico. Ona vodi vse zapiske, aranžira vse in, med nama rečeno, me tudi malo tiranizira." Glasno se je nasmejala. "Včasih bi se zdelo, da je ona moja gospodinja. Še nočaj, takoj ko se vrnem od svojih opravkov, se pomenim z njo in ji povem, kako važno je to vabilo."

Julka je zaslutila, da je to migljaj in ker je dosegla, kar je hotela, je vstala. To je storila tudi gospa Hickney — dokaz, da je čas potekel. Julka se je zahvaljevala, kar se je najlepše znala in besede so ji resnično prišle od srca. Ves čas, ko je domačica govorila, jo je tiščalo in davilo. Strah je ni več le zbadal z iglami, ampak jo je vso zajel in se je je ovijal

kakor kobra. Nenadoma je vse to padlo od nje in bilo ji je kakor da je dobila najdragocenejšo, nikdar ne priačkovano darilo. Ko je sluga prišel, da jo povede do dvigala, je imela resnične solze v očeh.

John je čakal pred hišo.

"Kam ukazujete?" je vprašal.

"V restavracijo," je zaklicala. "Lačna sem in tek se mi je vrnil. Danes sem opravila vse, kar sem hotela; zdaj se hočem le okrepčati in potem zabavati. V restavracijo, potem v park, potem v najboljši kino..."

"Kakor ukazujete." John je dvignil roko k čepici, sedel na svoje mesto in avto je oddrdral...

(Dalje prihodnjič.)

Izlet na mesec

ENA NAPRIKUPNEJŠIH povesti, kar jih je zajel Jules Verne iz svoje bogate, z obsežnim znanjem podprte domišljije, je njegovo "Potovanje na mesec." Ko je izšla knjiga, jo je svet smatral za zanimivo fantazijo, a le malokdo je mislil, da bi bilo res kdaj mogoče, poleteti na mesec in da bi se sploh znanost kdaj ukvarjala s takimi idejami. V tistih časih je bilo letalo še neznano, radio je še čakal na odkritje in nešteti drugi izumi poznejših dni bi se bili takrat zdeli fantastični. S sredstvi, ki so bili na razpolago, bi bilo tedaj tudi teoretično tako potovanje nemogoče. Toda njegova podmorska ladje se je tudi v njegovih dneh zdela neverjetna, pa vendar igrajo sedaj po vseh morjih podvodne barke veliko, seveda tragično vlogo. In znanost govori sedaj tudi povsem resno o izletu na mesec in dela celo priprave za tako avanturo, pač ne po receptu, ki ga je podal Jules Verne, ampak s porabo novih in še pričakovanih odkritij in izumov. Tudi ne pričakuje takega poleta v bližnji bodočnosti, toda upa, da bo mogoč, preden mine stoletje, vsaj dne 14. aprila 2033. Na zemlji bo takrat videti pomrčanje lune, na mesecu pa, ker bo zemlja med njim in soncem, sončen mrk.

Za astronome je tak dogodek vedno skrajno zanimiv in ob vsakem sončnem mrku prihajajo znanstvene ekspedicije v kraje, v katerih je ta prikazen vidna, dasi ne traja popolno

pomrčanje sonca nikoli deset minut. Ampak te minute so dragocene, kajti le takrat morejo zvezdoznanci opazovati, kaj se godi v sončni atmosferi, ki sega na stotisoče milj v prostor, pa je vidna le takrat, kadar je sončna plošča sama zatemnjena. Če seštejemo vse te minute, odkar so astronomi začeli opazovati sončno kromosfero in korono, dobimo vsega skupaj približno tri ure opazovanja. Razumljivo je torej, s kakšnim veseljem bi astronomi pozdravili priliko, če bi bilo mogoče, opazovati sončni mrk tri ure brez presledka, kar bi najbrže prineslo večje rezultate kot vse dosedanje študije po kratkih minutah.

Na zemlji ne bo nikdar take prilike. Mesec ne more nikdar tako dolgo zakriti sonca. Toda na mesecu bo 14. aprila 2033 sončni mrk trajal od ene in sedem minut, pa do treh in dva in štirideset minut popoldne.

V Philadelphiji imajo, kakor v New Yorku in Chicagu, planetarij, kjer se lahko opazujejo gibanja na nebu, ki jih pojasnjujejo popularna predavanja. Uprava tega zavoda verjame, da bo do tistega časa izlet na mesec praktično mogoč in popolnoma varen. To prepričanje je osnovano na dosedanjih znanstvenih rezultatih na vsakem polju, ki pride za tako podjetje v poštev. Če slišimo in čitamo, kar imajo zvezdoslovci in drugi prizadeti učenjaki povedati, se zazdi verjetno, da bo tak uspeh dosežen celo dosti prej in da bodo nemara izletniki, ki poj-

dejo na luno, opazovat sončni mrk, že imeli toliko izkušenj, da jim tako potovanje ne bo delalo večjih težav kot danes polet preko Atlantika ali Pacifika.

Seveda je letalo izključeno, četudi ni dvoma, da bo v sto letih izpopolnjeno in morda ne bo več podobno sedanjemu. Za polet izven zemeljskega ozračja pa vendar ne bo porabno, kajti že v višjih zračnih plasteh dela redkost zraka velike težave; letalo pravzaprav plava po zraku kakor ladja po vodi in v praznem prostoru tudi najboljši pilot ne bi mogel nič opraviti. Že precej let pa delajo poizkuse s povsem drugačnim vozilom in kljub začetkom skoraj nepremagljivim težavam so dosegli že lepe uspehe s porabo raketnega principa. Rakete so v splošnem znane kot ognjometna sredstva, ki švigajo visoko v zrak in potresejo v višavi "zvezde" vseh barv po nočnem nebu, ali pa sučejo ognjena kolesa in podobne naprave. Toda kakor požene raketa z velikanško hitrostjo bengalski ogenj v nočni zrak, tako lahko žene tudi težje predmete in na raznih poljih se je to načelo ponavljajočega se sunka praktično porabilo. Na podlagi enakega principa skušajo zgraditi raketo, ki bi se dala porabiti kot vozilo skozi ozračje in—preko zemeljske atmosfere. Ti poizkusi še nikakor niso zaključeni, toda dosedanji uspehi kažejo, da so v glavnem na pravi poti.

Taka velika raketa bi prišla v poštev za vsak polet v interplanetarni prostor, kajti tak aparat ne bi potreboval nobenega zraka, temveč bi v praznem prostoru še bolje služil. Eno najvažnejših vprašanj je pač sila, ki bi gonila tako napravo. Viri, iz katerih zajemajo sedanja prometna sredstva, železnice in ladje, avta in letala silo, bi bila popolnoma nezadostna, kajti računa se, da bi morala raketa zmagovati vsaj kakšnih tisoč milj na uro; vse, kar bi bilo manj, bi bilo v daljavah svetovnega prostora polževo. Prvi sunki bi morali biti dovolj močni, da premagajo privlačnost zemlje. Tudi po tisoč milj na uro bi bilo treba za polet na mesec treba deset dni in mesec je v primeri z najbližjimi planeti le "za vogalom." Kje torej dobiti tako neznansko silo?

Pred kratkim smo poročali o odkritju "lahkega uranija" U235. Atomska energija, o kateri je znanost dolgo le ugibala, prihaja v področje resničnosti. Seveda je vse, kar je doslej storjenega, le začetek, toda imeniten za-

četek, ki obljubuje rešitev vsega problema v dogledni dobi. U235 je ena snov, s katero se danes morejo delati praktični poizkusi; silna energija pa je v vsakem atomu in kdo ve, kaj se v sto letih še odkrije na tem polju! Znanstvena podlaga je tako razširjena, da prinaša vsako leto več napredka kot v preteklosti dolga desetletja.

Drugo važno vprašanje je, kako privedi raketo prav tja, kamor je namenjena. S krmilom namreč v praznem prostoru ne bi bilo nič. Ladjino krmilo se zapiči v vodo, letalovo v zrak, v praznoti se nima ob kaj opreti. Ta problem se da rešiti s pomožnimi raketami, ki bi imele podobno nalogo kakor male ladje, ki se na Hudsonu upro ob morske velikane in jih obračajo tako, da pridejo prav v svoje pristane. Druge pomožne rakete bi se lahko rabile kot zavore, da zmanjšajo hitrost, kadar se vozilo približa svojemu cilju, kjer bi bilo treba premagati privlačnost novega telesa, v tem slučaju meseca.

Seveda je mnogo skeptikov, ki nikakor ne verjamejo v možnost kakršnega koli potovanja izven našega ozračja. To je dobro, kajti oni naštevajo vse zapreke, ki bi jih optimisti utegnili prezreti in jim s tem dajo priliko, da jih pri svojih računih vzamejo v poštev. Težav je v resnici mnogo, toda zelo resni učenjaki, katerim se ne more očitati nobena površnost ali lahkoumnost so prepričani, da se dajo vse premagati. S prvimi raketami, kadar bodo toliko dotirane, da bodo porabne, se gotovo ne bodo peljali nobeni ljudje, ampak bodo odposlane le z inštrumenti. Za potovanje se bodo rabile še le tedaj, kadar bo njih varnost brezdvomno dognana. In kakor so dolgo zasmehovani optimisti doživeli letalo, tako je verjetno, da bodo vsaj naši znaninci doživeli tudi raketno vozilo.

S tem pa kajpada še nikakor niso rešeni vsi problemi. Na luni je marsikaj drugače kot na zemlji in vse razlike je treba jemati v poštev. Pred vsem tam ni zraka. Človek pa brez tega ne more živeti. Tudi vode ni na mesecu in v puščavah je na tisoče ljudi poginilo zaradi pomanjkanja te pijače. To so velike težave, toda na srečo niso nepremagljive. Tudi potapljači morajo dihati zrak in so rešili to življenjsko vprašanje popolnoma zadovoljivo. Če kdaj astronomi napravijo izlet na mesec, bodo morali biti oblečeni vse

drugače kot na zemlji in bodo najbrže podobni bitjem, ki so jih fantasti slikali kot prebivalce na Martu ali na kakšnem neznanem svetu. Predvsem bo obleka morala biti absolutno neprepustna. Verjetno je, da bodo v njej imeli zaboje s komprimiranim zrakom, ki ga bodo po ceveh dobivali za dihanje. V obleki bodo morali tudi imeti aparat, za ogrevanje, ki ga bodo lahko regulirali po potrebi. Na mesecu je, kadar je "poln," na nekaterih krajih vročina do 208 st. Fahrenheita, a včasih tak mraz, da bi človek, oblečen po naših modah, hipoma zmrznil, namreč do 200 st. izpod Fahrenheiteve ničle. V svojih hermetično zapečatenih oblekah bi torej izletniki morali nositi precej bremena; za to pa vendar ne bi morali biti posebni atleti, kajti na mesecu je tudi teža drugačna kot na zemlji in kdor more tukaj nositi sto funtov, bi z enakim naporom na mesecu lahko nosil šest sto funtov. To pomeni, da bi bila otežčana obleka neizogibna, tudi če ne bi bili vsi omenjeni aparati potrebni, kajti brez tega človek na mesecu ne bi mogel hoditi, ampak bi skakal po kakšnih petnajst čevljev pri vsakem koraku.

Razen tega, da bi se z lune sončni mrk lahko opazoval kakšne tri ure, bi bile tam za astronome še druge ugodnosti, katerih na zemlji ni. Mesec nima zraka—če ga je sploh kaj ostalo kot nekateri mislijo, ga more biti k večjemu nekaj malega v globočini zagonetnih kratrov. To pomanjkanje zračne odeje bi delalo prebivalcem na mesecu, če bi jih sploh kaj bilo, velike sitnosti, kajti ono je krivo, da se temperatura tako hitro in močno menja; saj je mesec, naš večni spremljevalec skoraj prav toliko oddaljen od sonca kolikor zemlja. Mi pa nismo izpostavljeni takim silnim menam, ker nas čuva atmosfera, ki blaži vročino na eni in ohranja toploto na drugi strani. Ampak za opazovanje sončnega mrka bi bila odsotnost zraka naravnost idealna, kajti noben oblak, nobena sopara, nobena zapreka ne bi prišla med opazovalčevo oko in opazovani predmet.

Ker je daljava med zemljo in mesecem po astronomskih pojmih "neznatna"—znaša namreč le približno dve sto štirideset tisoč milj—je njegova površina zvezdoznancem precej dobro znana, namreč tista stran, ki je obrnjena proti zemlji. Kot je znano, je me-

sečeva os usmerjena proti zemlji, vsled česar nam vedno kaže le eno stran, druge pa nikdar ne vidimo. To stran so že toliko opazovali in fotografirali, da imajo o njej precej dobre pojme. Ko bodo—menda letos—začeli rabiti novi dvestopalčni daljnogled na gori Palomar v Californiji, se bo to znanje še neprimer- no pomnožilo in marsikaj doslej še zagonetnega se bo rešilo. Za to zrcalo bo mesec komaj petsto milj oddaljen in razume se, da bodo slike povedale mnogo več kot kažejo sedanje. Na luninih mapah so zaznamovana številna "morja," dasi ni tam vode niti za dobro lužo. Toda prvim opazovalcem, ki so imeli kaj majhne daljnogleda, so se nekateri kraji zdeli podobni morjem in jezerom, pa so jim zaradi tega dajali imena, ki so jih poznejši astronomi ohranili, kljub temu, da so vsa ta morja suha. Poleg tega je na mesecu polno vdolbin, ki so bili v onih malih daljnogledih videti kot kratri ognjenikov in so dobili to ime, ki jim je ostalo. Ti "kratри" delajo astronomom sitnosti. Toliko so pač dognali, da ni na mesecu živih ognjenikov, s čimer seveda ni rečeno, da jih nikdar ni bilo. Nekateri znanstveniki mislijo, da so te vdolbine naredili meteorji, ki so padali na luno. Podobne izkušnje je imela tudi naša zemlja. V Sibiriji je še pred prvo svetovno vojno padel meteor, ki je na milje v okrožju polomil in požgal drevje in se zaril globoko v zemljo. V Arizoni je štiri tisoč čevljev širok in še vedno pet sto čevljev globoko žrelo, o katerem nič več ne dvomijo, da je v njem velikanski meteor. Nekaj podobnega imajo v južni Afriki. Včasih pa padejo meteorji v krajih, kjer jih nihče ne opazi, v puščave, v morja, v polarni led. To se je lahko godilo tudi na mesecu; ampak nekateri kratri so po šestdeset milj široki v premeru in mnogim astronom se zde meteorji, ki bi naredili take luknje, vendar težko verjetni. Morda bodo opazovanja z novim daljnogledom povedala kaj več o tem. Morda bodo pojasnila tudi drugo uganko, s katero si učenjaki belijo glave, namreč gotove bele proge, ki ponekod segajo preko hribov in dolin in se zde, da so deli mesečne površine, pa se ne dajo razlagati.

Če pa tudi novi daljnogled ne pojasni teh vprašanj, računajo filadelfijski zvezdoznanci, da jih bo gotovo rešila ekspedicija, ki pojde gledat sončni mrk, namesto katerega bodo

zemljani videli lunino pomrčanje. Tako trdno so prepričani, da bo to leta 2033 mogoče, da že računajo, kam bo morala raketa pri odskoku biti usmerjena, da ne zgreši svojega cilja in da so določili mesto, na katerem naj bi si ekspedicija naredila pristanišče. To bi bilo v tako zvanem Franklinovem žrelu, kjer se zdi, da bi bil primeren prostor za raketno ladjo in za uspešno opazovanje in kjer je temperatura — za lunine razmere — zmerna, ker ne sega vročina nad sedemdeset st. F. in bi to olajšalo regulacijo temperature navzgor in navzdol. Optimisti računajo, da bo znanost

dotlej tudi na tem polju toliko napredovala, da bo tako reguliranje z ne prevelikimi aparati, ki se bodo lahko vtaknili pod obleko mogoče.

To ni fantazija H. G. Wellsa, ki je obljubil mesec z velikanskimi inteligentnimi žužki, da še vedno zabavajo na tisoče čitateljev, ampak načrt popolnoma resnih in z realnim znanjem podkovanih učenjakov, ki so namenjeni, nadaljevati priprave za izlet na mesec. Doživeli ga ne bodo ne oni, ne mi, ampak če se uresniči, jim bodo tisti, ki izvrše polet, hvaležni za predhodno delo.

Fašistično šolstvo v Kanadi

V KANADI SO ZAPRLI razne italijanske in takozvane katoliške šole, ko so spoznali, da tudi zadnje niso nič drugega kot učilišča fašizma. Tudi nekoliko nemških šol so našli, v katerih so učili nacizem kakor v Berlinu ali Heidelbergu. Temu se ne more čuditi nihče, kdor je zadnja leta zasledoval razširjenje fašistične in nacistične propagande, zlasti v južni in centralni, pa tudi v severni Ameriki. Oboji smatrajo vse Nemce in Italijane po vsem svetu za svoje in si laste pravico, da posegajo v njihovo življenje kot da niso sami, ali njih starši ali dedje nikdar zapustili Italije ali Nemčije in da spadajo še vedno pod rimsko, oziroma berlinsko oblast.

Znani dr. Robert Ley, vodja "delavske fronte," v kateri nimajo delavci nobene bese-de in še manj pravice, je razložil "načelo" otroške vzgoje tako: "Čim postane otrok sposoben, da more misliti, se mu da zastavica v roko. Nato sledi šola, članstvo v Hitlerjevi mladini, v Udarni četi ("Sturm Truppe") in vojaške vežbe. Ne pustimo ga iz rok. Kadar je vse to končano, pride Delavska fronta, ki ga objame in ga ne izpusti do groba, če mu je všeč ali ne."

Tako je v Nemčiji in tako bi nacistični glavarji radi imeli povsod, kjer živi kak Nemec. Nacistična vzgoja otrok v tujini pa ima še en namen; Hitlerjev "Völkischer Beobachter" je v svoji številki 19. avgusta 1937 dejal, da ni naloga nemških učiteljev v tujini le vzgajanje inozemskih nemških otrok, da postanejo nacionalni socialisti, ampak tudi vplivanje na

tujino mladino, da postane prijateljska germanizmu.

Učne knjige za te šole se sestavljajo in tiskajo v Berlinu, oziroma v Rimu. V Kanadi so jih našli v nemških šolah v Kitchenerju, Toronto, Montrealu in drugih mestih. Čitanke so napolnjene z nacistično propagando od prve do zadnje strani. Eno pravilo se glasi: "Iz vsega naravno sledi, da bomo vzgajali mladino, da bodo otroci čutili in mislili kot Nemci. Dolžnost staršev je, da vzgajajo otroke v nemškem (to se pravi, v nacističnem) duhu." Na drugi strani se čita: "Za svojo domovino (kajpada, Nemčijo) in za vse, ki so umrli za nas, hočem živeti. Jaz sem nemški otrok."—Svasti-ko, nacistični pozdrav, "šturmarje" najdete skoraj na vsaki strani.

Italijanskih šol je bilo v Kanadi pred vojno več kot nemških. Mnogo jih je bilo ustanovljenih pod imenom "Katoliške šole" in so pod to pretvezo dobile brezplačne prostore v javnih šolah, kjer šolski odbori niso vedeli, kaj se skriva za tem katoličanstvom. Če bi bili nadzorniki pogledali učne knjige, bi bili seveda že davno spoznali resnico. Obisk teh šol je bil zelo velik; v Windsorju, n. pr., kjer živi okrog pet in dvajset tisoč Italijanov, je bilo nad tisoč osemsto otrok vpisanih v "katoliško" šolo.

Vse te šole so podrejene italijanski vladi, dasi otroci niso italijanski državljani. Dne 26. novembra 1937 je fašistični tednik Il Bollettino v Torontu objavil sledečo vest: "Dekret njegove prevzišenosti, ministra zunanjih zadev, ki je bil objavljen v uradni Gazzetta

Ufficiale (seveda, v Rimu) določa, da preidejo vse službe, tičoč se "fascijev," kulturnih zavodov, šol in dela v tujini pod neposredno nadzorstvo podtajnika zunanjih zadev."

Dne 21. aprila 1938 je bila v Torontu objavljena nota rimske fašistične agencije, v kateri je med drugim rečeno: "Razen tega, da daje zunanje ministrstvo šolam v tujini denarne podpore in učne knjige, jim pošilja tudi redne učitelje z namenom, da se ti zavodi čim popolneje izrabijo za uvod učencev v italijanski fašistični mladinski pokret." V neki drugi objavi je bilo povedano, da "izvršuje okrog tisoč učiteljev to nalogo uspešno v tujini." Ni pa bilo povedano, da je vsak tak učitelj, preden je zapustil Italijo moral biti temeljito vojaško izvežban. Mnogo jih je tudi članov zloglasne O. V. R. A. (organizacije za zatiranje protifašizma).

Italijanske učne knjige so vse polne neprikrite fašistične propagande. Na 44. strani prve čitanke se, n. pr., vidi otrok v črni srajci, ki po fašistično pozdravlja italijansko zastavo, berilo pa pravi: "Vsi fantje so zbrani, da pozdravijo zastavo. Pozdravljajo zastavo in mislijo na domovino onkraj morja." V debelem tisku pravijo zadnje besede na strani: "Bog pomagaj Italiji zdaj in vekomaj! Pomagaj mi, o Bog, da postanem dober Italijan!" (Kar pomeni: Da postanem "dober" fašist.)

V tretji čitanki izreka fant v črni srajci: "Ko bom velik, se bom tudi jaz kakor moj oče bojeval za svojo domovino (namreč Italijo) in zmagal bom. Sovražniku bom vzel zastave in ujetnike in pridobil si bom mnogo medalj."

V četrti čitanki je značilen med drugimi odstavek: "Šola, ki je razpela roke kakor ma-

ti, vas kliče v imenu domovine, da se pridružite s svojimi mladimi srci proslavi pohoda v Rim." Na drugem mestu v isti knjigi: "Fašizem mora postati način življenja. Le s tem, da ustvarimo način življenja, ustvarimo zgodovino."

Mnogo učencev v teh šolah po mestih kot Toronto, Montreal, Hamilton, Mimico, Niagara Falls, St. Catherine, Ottawa, Brantford, Winnipeg, Welland itd. je prišlo iz nefašističnih ali naravnost protifašističnih hiš. To velja tudi za nemške šole. "Deutsche Zeitung für Kanada" v Winnipegu je 30. decembra 1936 objavila sledeči ukaz: "Vsi starši, ki so člani nemškega Bunda so dolžni, pošiljati svoje otroke v nemške šole, da se nauče nemščine in nemške zgodovine. Učitelji morajo biti nacijonalni "socijalisti." Kot posebno dolžnost nalagamo staršem, da pošiljajo svoje otroke v mladinske oddelke Nemškega Bunda."

Ne vabila, ne priporočila, ampak ukazi, ukazi v pravem pruskem tonu!

Kanadske oblasti so dognale, da so nacij-ski in fašistični agenti grozili staršem, ki niso sprejeli takih ukazov, da se bodo maščevali nad njihovimi sorodniki v starem kraju.

Tako je Kanada dobila precej številno mladinsko četo, ki je bila v teku let napojena s fašističnim duhom in ondotni fašistični voditelji so se očitno bahali s svojimi uspehi. Sedaj so te šole zaprte, nekateri učitelji so zapustili deželo in so bili v Italiji s slavo sprejeti, ampak vse posledice take vzgoje se ne dajo izbri-sati čez noč in delajo Kanadi dosti preglavic. Edini, relativno dobri sad je v tem, da so spoznali, četudi pozno nekatere fašistične in nacistične metode zastrupljanja.

Drejčeto va pot

E. K.

(Nadaljevanje)

Minka slišala ni nič o sanjah, Drejče jih zaklepal je v srce;
slike bile so v daljavi sivi, vse nejasne, vse brez trdnih tal . . .
Enkrat, ko med valčkom in med polko sta sedeč držala si roke,
zasrbela je beseda v grlu, v žilah je krvi zakipel val.

Rad bi razodel ji svoje želje, ji pokazal sliko svojih nad;
a tedaj je misel bila plaha in prestrigla je besede tok:
v sanjah vsi so čudeži mogoči, tam lahko sezidaš krasen grad,
vsa so sonca in vse zvezde tvoje, ko posega duh v nebes obok.

Lepe sanje pa življenje niso, tam posutih ni cvetic na pot.
 Kje je hišica in kje je polje? Koliko do tam je še hodá?
 V sanjah zidaš Minki dom prijazen, a v vojašnici je tvoj le kot;
 jutri povedó lahko drugam te—potnik si, ki ni nikjer doma...

“Kam so tvoje misli se zarile?” — Zdrznil se je kakor da je spal,
 ko ga Minkin zvonki glas priklical iz višav je na vsakdanji svet;
 ves skesan ji je v oči pogledal, brez besed, ker ni še misli zbral,
 ki uporno so se še branile, da ustavil bi njihov polet.

“Vidiš se kot da si v drugih krajih, kamor jaz slediti ti ne znam...
 Zdaj pa gledaš s takim me očesom kot da pravkar si od mrtvih vstal.
 A mogoče, da sem se zmotila in si fant, ki jaz ga ne poznam?
 Kje je Drejče, ki je plesal z mano? — Saj potem pri meni je ostal...”

“Tukaj je nepridiprav, pri tebi; ves ta čas je Drejče bil s teboj—”
 kakor žamet bile so besede, a pogled še vedno mu sanjav;—
 “ne povračam se iz groba teme, pôť na čelu ni mrtvaški znoj;
 nič ne mika zdaj me Bela žena, a tabo rad ostal bi živ in zdrav.”

Kakor da mu je ušla beseda, za katero še prišel ni čas,
 je nenadoma ustavil jezik in z glavó nerodno je zmajal.
 Minka je opazila zadrego, čula je, da mu drhtel je glas.—
 “Nisem razumela; pa še enkrat mi povej, kar pravkar si dejal.” —

“Ne razumeš — A da ne poznaš me, tudi si dejala malo prej.
 Rekla to samó si morda v šali, vendar pa se čuditi ne smem;
 saj sem včasih sam si pravi tujec—le poglej me norca in se smej!
 Toda često res se sam si čudim; ej, odkod prihajam, kam pa grem?...”

Minki pa se vendar je zazdelo, da je to povsem navadna stvar.
 Smešek ji priplaval je na ustne, vanj uprla modro je oko:
 “Če je to najhujše, kar te muči, me poglej: lahko sem tebi par;
 meni ne godi se nič drugače in lahko si seževa v roko.”

Zdaj debelo Drejče je pogledal: “Tudi tebi se tako godi?”—
 Kimala je Minka v potrdilo, veselosti ni tajil obraz.
 “Kaj pa človek bi zato se trapil? Taka je in nič drugače ni.
 Menda tudi drugim ni inako; sama nisva niti ti, ne jaz.”

“Mene je rodila kmečka gruda,” Drejče prav počasi je povzel;
 “na kmetiji sem igral se, delal, potlej bil sem v mesto presajen...
 Ptič ima najrajši svoje gnezdo, kjer je prvo pesemco zapel;
 mene vleče nekaj na deželo, kjer je log in travnik ves zelen.

“Hlebec pa drži me kakor s klešči, kjer kolesa silna se vrté,
 kjer do neba dimniki štrlijo in je zrak ves gost od črnih saj.
 Nisem kmet in nisem mestno dete, hodim, kamor drugi me podé,
 srce vleče v eno smer, a nuja neizprosno sili v drugi kraj.” —

(Dalje prihodnjič.)

Književnost

Ivan Jontez: Senca preko pota. Založila in izdala Prosvetna matica.

Lani mi je prišla v roke neka biblijografska statistika, sestavljena ali pa kopirana na švedskem in kot mesto, v katerem je bilo v teku zadnjih desetih let izdanih po proporciji prebivalstva največ knjig, je bila imenovana—naša dolga vas, Ljubljana. Celo ime je bilo pravilno natisnjeno in meni se je zazdelo dobro; spomnil sem se avstrijskih časov, ko se je vsak založnik bal, izdati slovensko knjigo, ker se je vedno bal izgube. Kakšna izprememba v dvajsetih letih! Malo pa me je zabolelo, ko se je misel vrnila v našo novo domovino, kjer je nova slovenska knjiga bela vrana in je navadno pisatelj sam svoj založnik in vesel, če more s skupičkom poplačati tiskarske račune. Zato človek s tem večjim veseljem pozdravi novo delo, ki je našlo založnika in sme upati, da bo našlo tudi dovolj čitateljev. Tako delo nam je podal Ivan Jontez. Doslej smo ga srečavali v Koledarju, v listih in revijah, Senca preko pota pa je njegova prva knjiga. Upajmo, da jih bo sledilo več.

Povest se tiče Toma Planinca in njegovih izkušenj z dvema ženama dijametralno nasprotnih značajev. Zanimiv in hvaležen predmet, katerega so se lotevali že drugi pisatelji, ki pa menda nikdar ne bo izčrpan.

Kdo ne pozna Lore? Morda so jo krstili z drugim imenom, toda v tem slučaju ne pomeni ime nobene razlike. Lora je tip in marsikoga, ki jo je kdaj srečal, ste slišali vzklikniti: "Da, taka je sedanja generacija!" Ta vzklik je postal prav tako tipičen kakor Lora. Nov pa ni kakor tudi Lora ni nova, ampak se menda ponavlja vselej, kadar kakšna generacija toliko doraste, da lahko govori o "sedanji generaciji." Pred pet in dvajsetimi leti so starejši, ne sivolasci, temveč mladi očetje in mlade matere enako kritično govorili o novi generaciji, pred petdesetimi leti prav tako in najbrže pred nami tudi ni bilo drugače, kar se zdi, da potrjujejo razne knjige, pisane in tiskane davno preden smo mi prišli na svet.

Človeška narava se v stoletjih ni veliko izpremenila, pač pa se skoraj neprenehoma izpreminjajo razmere in zato so slike drugačne kot so bile včasih. Za Loro in njej sorodne deklinje so sedanje razmere dokaj mi-

kavne; v časih, ko je bila Tomova mati mlada, ni bilo toliko prilike za tiste načine neumnega zapravljanja časa, ki jih Lora smatra za zabavo in morda podzavestno celo za smisel življenja; telefona najbrže ni bilo v hiši, da bi zbobnala v hišo krogarsko družbo tisti hip, ko ji je to prišlo na misel, po trgovinah niso bile police tako napolnjene s konzervami, da bi se večerja mogla pripraviti v desetih minutah in le bogata dama je mogla zapraviti ves dan pred ogledalom; vendar pa je tudi takrat bilo dovolj ženščin, ki so mislile, da bi moralo biti življenje ena sama neprekinjena zabava in so o zabavi imeli take pojme kot da ni pod površino nič globokejšega, ženščin, ki niso imele smisla za moževo delo kakor za resno delo sploh, siren, ki so verjele, da s spolnostjo lahko naredijo sužnja iz moža in jim je pravi pomen ljubezni vekomaj ostal neznan.

"Senca preko pota" je slika iz naših dni, a vendar je veljavna za vse čase in kraje, kajti mutatis mutandis bi se lahko našla v vsaki deželi, kjer žive ljudje. Vedno in povsod so bile nekatere žene možem pomočnice, pogostoma tako razumevajoče in—često skoraj neopaženo povzbujajoče, da jim ni šlo za moževe uspehe nič manj zasluge kot možu samemu, ali pa morda še več; vedno pa je bilo dovolj tudi onih drugih, katerim je moževa duša bolj tuja kot svetniku greh, pa mu vedoma ali nevedoma delajo ovire, mu omrzijo delo in življenje in ga pogostoma pahnejo v blato in v pogubo. Seveda se storija lahko tudi obrne—kar velja za ženske, se često po enaki pravici lahko pravi tudi o moških

Jontezov Tom je začetkoma dobrodušen, precej naiven fant in s takimi dosega Lore navadno najboljši uspeh. Mnogo idealizma je bilo v njem in gledal je le svetlo stran življenja. Lora ga je temeljito izpreobrnila. Bila je tudi dokaj neumna punče. Vedno je iskala zabave, površne, ampak vendar take, ki zahtevajo v naši družbi, da se poseže v žep. Tom je imel literarne ambicije in—kot se je pozneje pokazalo—tudi pristen talent, žena pa ni niti toliko razumela, da bi smela pričakovati več užitkov, po katerih je vedno hrepenela, če doseže mož uspeh s svojim delom, pa ga je neprenehoma motila in mu onemogočala delo. V boju, ki se je polagoma razvil zaradi tega, ji je

bila poltnost glavno orožje, dokler ga ni pritirala tako daleč, da je pobegnil in zazdelo se je, da mora utoniti v blatu in propasti. To bi se bilo nedvomno zgodilo, če se ne bi bila prikazala druga žena, ki je imela srce in razumevanje. Kakor ga je prva potlačila, tako ga je druga dvignila in mu prinesla srečo.

Jontez se je poslužil tehnike, ki zlasti v ameriški literaturi ni nenavadna. Zlasti kino jo ima rad. Slika "Thomas Edison, mož," n. pr. nam pokaže banket, na katerem govori Edison, sivolas, po vsem svetu priznan in slaven.—Mimogrede omenjeno, so si to v Hollywoodu izmislili, kajti Edison ni bil govornik in ni ljubil fraka in banketa. — Naenkrat se platno zatemni in Edison je mlad, ob začetku svoje poti in polagoma nas privedejo zopet do banketa in do konca. Tudi Jontez ni zgradil svoje povesti kronološko, ampak najdemo Toma v bolnici, kamor so ga prinesli neznanega, nezavestnega, brez življenske volje. Zdravnik pove to svoji sestri in njo prime želja, da bi ga videla. On pa jo odrine, ker ne mara sočutja in utehe in naposled celo posumi, da jo je poslala Lora. S tem se zaključi prvo poglavje. V drugem se pisatelj vrne k začetku, nas seznanja s Tomom in njegovo skrajno simpatično materjo in pozneje z Loro. To je povest Tomove ljubezni, njegovega poleta, razočaranja in padca.

V tretjem delu se prvo poglavje nadaljuje in konča z velikim šopom cvetic, ki ga Tom, sedaj uspešen pisatelj z lepo nagrado prinese svoji ženi, ko je postala mlada mati.

Kar se tiče razporedbe, je to stvar okusa. Mene v knjigi ne moti kakor me na odru, če moram v drugem dejanju gledati dogodke, ki so se vršili pred prvim. V drami se mi to zdi nedopustno, v povesti se čitatelj lože orijentira. Pogrešam pa nekaj drugega. Kako je Margareta premagala Tomov odpod in mu razpihala iskro življenja, ko jo je pehal od sebe in bi bil rajši umrl kot živel? Ne mislim reči, da je stvar neverjetna in lahko se živim v ta boj in njeno zmago. Ampak morda sem v tem oziru nekoliko starokopiten, pa bi rad vedel ne le, kaj, ampak tudi kako se je zgodilo; morda "kako" še bolje kot "kaj."

Pri nas je večinoma tako, da v tiskarni že čakajo na rokopis in se vedno mudi. To tepe skoraj vsakega slovenskega pisatelja v tej deželi. Če ne bi bilo tega, bi bil najbrže tudi Jontez opilil nekatere dele in tu pa tam izgla-

dil jezik. Vrinile so se mu na primer neke tujke, ki ne spadajo v slovenščino. Plavih oči ni; plavi so lasje, oči pa so modre. To mu je očitno ušlo v naglici, kajti na drugem mestu omenja plavolasko.

V celoti pa je povest zanimiva, se gladko čita in kaže, da ima njen tvorec pravo pisateljsko žilo. Upajmo, da najde tudi njegovo prihodnje delo založnika.

Slovenska pesem

Ti vetra dih, ti šum viharja,
pogosto kakor daljen grom—
oj pesem naša, svetla zarja,
ti draga nam si ko naš dom.

A. Debeljak

Mačke—kakor tudi nekatere druge živali so stari Egipčani oboževali in so verjeli, da imajo neumrjoče duše. Arheologi so po štiri tisoč letih našli veliko število pokopanih mačk, ki so bile konservirane v cedrovem olju in dišavah in odete z dragimi tkaninami. Bogati Egipčani so često dali obraze mačkov pozlatiti. V Bubastisu so našli več sto tisoč mačkinih mumij, v Beni Hasanu pa so pred par leti izkopali dvajset ton teh živali. Poslali so jih v Liverpool in tam na javni dražbi prodali—zagnojilo.

ČLANARINA CANKARJEVI USTANOVNI IN TISKOVNI FOND CANKARJEVEGA GLASNIKA

Prispeli od 13. dec. 1940 do 14. jan. 1941:

Društvo št. 137 SNPJ, Cleveland, Ohio ..\$	6.00
Vatro J. Grill, Cleveland, Ohio	2.00
Društvo št. 27 SDZ, Cleveland, O.	2.00
Pevski zbor Sloga, Cleveland, O.	5.00
Pevski zbor Slovan, Euclid, Ohio	12.00
Soc. klub št. 49 JSZ, Cleveland, O.	6.00
Soc. klub št. 27 JSZ, Cleveland, O.	12.00
Camilius Zarnik, Cleveland, O.	1.00
Vincent Klemenčič, Cleveland, O.	1.50
Društva Naprej, št. 5 SNPJ	12.00

Skupaj od 13. dec. 1940 do 14. jan. 1941 ..\$59.50

Odbor Cankarjeve ustanove in Cankarjevega glasnika se zgoraj omenjenim organizacijam in posameznikom iskreno zahvaljuje. Želeli bi, da bi dobili mnogo posnemalcev.